

STUDII ȘI ARTICOLE ARTICLES

Cunoașterea Tainei Înomenirii Fiului lui Dumnezeu în experiența Duhului la Sfântul Maxim Mărturisitorul (I)

ÎPS Prof. Dr. Irineu POPA *

Rezumat:

Studiul de față realizează o analiză amănunțită a condițiilor și raporturilor unirii firilor dumnezeiască și omenească în Ipostasul unic al Mântuitorului Hristos. Teologia Sf. Maxim Mărturisitorul este invocată în subtilitățile și profunzimile ei, realizând, prin evocarea, de asemenea, a celorlalți Sfinți Părinți fondatori ai hristologiei și inspiratori ai Sf. Maxim – Sf. Atanasie cel Mare și Sf. Chiril al Alexandriei –, un complex și detaliat tablou al consecințelor întrupării Fiului lui Dumnezeu, perihoreza hristologică a celor două firi – divină și umană – fundamentând conlucrarea acestora în baza unui acord perfect reciproc între cele două voințe ce exprimă aceste două firi. Nenumăratele surse moderne de interpretare a teologiei maximiene completează și adâncesc descrierea tainei înomenirii Fiului lui Dumnezeu.

Cuvinte-cheie:

unire ipostatică, Maxim Mărturisitorul, perihoreza firilor, mântuire.

Sfântul Maxim Mărturisitorul este personalitatea duhovnicească cea mai adânc implicată în disputele hristologice, ajunse la un apogeu polemic spre sfârșitul primei jumătăți a secolului al VII-lea. El este totodată și mintea cea mai capabilă de cele mai subtile distincții conceptuale, care a rezolvat probleme de mare finețe teologică și duhovnicească și a valorizat creator multe dintre categoriile filozofice antice¹. Uneori,

* Înaltpreasfințitul Părinte Profesor Acad. Dr. Irineu Popa, Arhiepiscopul Craiovei și Mitropolitul Olteniei.

¹ Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Scrieri și Epistole hristologice și duhovnicești*, traducere din limba greacă veche, introducere și note de Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, Ed. IBMBOR, București, 2012, p. 4.

Cuviosul a fost atât de radical în mărturisirea dreptei credințe², încât discursul său, atât de complex și actual, a înfuriat într-atât pe dușmanii săi, că aceștia au recurs la acțiuni îngrozitoare asupra lui, mergând până la a-i tăia limba și mâna dreaptă din rădăcină ca să nu mai poată comunica adevărul nici cu graiul, nici în scris³.

Cât privește învățătura hristologică, Sfântul Maxim depășește polemica și silogistica, discursul său fiind pătruns de lucrarea harului Duhului Sfânt, dobândită prin nevoițe și prin contemplarea rațiunilor divine, imprimată în creație. Din istorie se știe că problemele cele mai arzătoare ale timpului său erau legate de erezia nestoriană și monofizită precum și de derivatele acestora, monotelismul și monoenergismul. Aceste rătăcirii de la dreapta credință erau în parte sprijinite de unii împărați bizantini, care au pus mari probleme Bisericii Mântuitorului Hristos. Pentru a combate și a răspunde acestor provocări, Sfântul Maxim și-a însușit învățătura dogmatică de la Sfinții Părinți și apoi și-a dezvoltat o teologie analitică patristică personală. În această hristologie el a aprofundat cu multă acrivie Taina Înomenirii Fiului lui Dumnezeu, îndeosebi actul asumării firii umane în Ipostasul Său veșnic, fără ca Acesta să sufere vreo alterare sau vreo știrbire datorită unirii cu firea omenească. În acest context abordarea Cuviosului s-a dovedit a fi genială, mai ales pentru viziunea admirabilă și antropologică a gândirii sale din perspectiva hristologică tradițională. Așa se face că Sfântul Mărturisitor pune accent nu numai pe păstrarea firii omenești după întrupare, ci și subliniază deplina voință și lucrare a acesteia în Persoana Domnului. Intervenția sa a fost binevenită iar argumentarea antropologică a fost de un real folos pentru Biserică, deoarece evidenția tocmai rolul declarat al teologiei de a dovedi realitatea concretă a unirii firii umane cu firea divină în Persoana Logosului, fără vreo contopire sau diminuare⁴. De fapt, Sfântul Cuvios, precizând în formule limpezi învățătura ortodoxă, s-a arătat un mare apărător al adevărului revelat și trăit dintotdeauna, fiind un continuator de seamă al marilor sfinți teologi din Trupul tainic al Domnului. În felul acesta Sfântul teolog a adunat cele divizate căci „*nimeni nu este prin nimic despărțit de ceea ce este comun, ci fiecare este al fiecăruia și toți ai tuturor și mai degrabă ai*

² Sf. Maxim Mărturisitorul, *Răspunsuri către Talasie*, în *Filocalia III*, trad. Pr. Dumitru Stăniloae, Editura Humanitas, București, 1999, p. 12.

³ Idem, *Filocalia II*, trad. Pr. Dumitru Stăniloae, Editura Humanitas, București, 1999, p. 9.

⁴ Sfântul Maxim elimina, astfel, concepțiile eretice biruindu-le pe propriul lor teren. Cum se știe monotelismul și monoenergismul susțineau o înghițire a naturii umane în firea dumnezeiască a Domnului nostru Iisus Hristos. De fapt dorința ereticilor era de a pune în mod implicit sub semnul întrebării, atât realitatea Persoanei Mântuitorului Hristos, cât și mântuirea noastră, realizată prin jertfa și învierea Domnului. Din această perspectivă, vedem clar cum întreaga cercetare patristică este de acord că fiecare scriere a Sfântului Maxim este o mărturie a credinței sale și a participării sale active la frământările hristologice ale timpului său. (Lars Thunberg, *Microcosm and Mediator: The Theological Anthropology of Maximus the Confessor*, Lund, 1963, pp. 1-7).

Cunoașterea Tainei Înomenirii Fiului lui Dumnezeu la Sfântul Maxim Mărturisitorul (I)

lui Dumnezeu decât unii ai altora”. Această reflecție magistrală despre istoria și viața Bisericii Ortodoxe, așa cum s-a derulat în decursul timpului sub conducerea Duhului Sfânt, nu poate fi trecută neobservată și nestudiată de cineva însetat de adevărata cunoaștere. Cel doritor de dreapta cugetare în spațiul celor cu puțință a fi cunoscute, dobândește o bogată experiență duhovnicească în taina Bisericii. Evident, viața cea adevărată, adică viața Împărăției Cerurilor, este cunoașterea mântuitoare a Preasfintei Treimi și a Domnului nostru Iisus Hristos, Fiul Tatălui, trimis în lume pentru mântuirea noastră⁵.

Cât privește înomenirea Fiului celui Preaînalt, Sfântul Maxim Mărturisitorul a arătat că El S-a făcut om asemenea nouă și că firea Lui umană este aceeași cu a noastră prin ființă și în mod neschimbat. Ea a fost alcătuită de Fiul lui Dumnezeu din trupul și sângele neprihănit al Preasfintei Născătoare de Dumnezeu, cu puterea și cu lucrarea Sfântului Duh. Cu această fire El S-a unit și S-a făcut trup, neieșind din faptul de a fi Dumnezeu după ființă. Fiind prin fire fără de păcat, ca Unul ce nu e om simplu, ci Dumnezeu făcut om, a păstrat firea noastră neprihănită și cu totul nepătată, precum El însuși a spus: „Acum vine căpetenia lumii acesteia și nu află întru Mine nimic”⁶. De asemenea, El a fost „prin fire” liber de păcat, pentru că era Subiectul firii omenești și Subiectul firii dumnezeiești. În această calitate Mântuitorul Iisus Hristos este „prin fire” liber de puțința de a Se hotărî prin voința Sa împotriva Lui însuși, deoarece era Același Subiect al voii dumnezeiești și al celei omenești. Deci, fiind prin firea Sa dumnezeiască în plenitudinea nemărginită și atotcuprinzătoare a binelui, nu Se putea hotărî El însuși prin firea Sa omenească pentru ceea ce era contrar Lui, ca purtător al firii și voinței dumnezeiești, ci își actualiza voința omenească ca socotință în deplină conformitate cu voia Sa dumnezeiască. În felul acesta, Domnul slavei rămâne legat cu umanitatea noastră care nu s-a eliberat deplin de puțința împotrivirii față de păcat. Desigur, acel moment al eliberării noastre de ceea ce ne trage în jos se va arăta deplin atunci când Domnul Se va arăta supus întru totul Tatălui împreună cu noi, la sfârșitul veacurilor. Firește, afirmă Sfântul Maxim, Mântuitorul Hristos „n-a arătat ființa noastră în chip mincinos, nici vreuna din însușirile ei ireproșabile și naturale, deși a îndumnezeit-o împreună cu toate acelea, făcând-o arzătoare asemenea unui fier și arătând-o organ al lucrării dumnezeiești, ca Unul ce a pătruns-o cu totul și la culme prin unirea cu ea, în mod neamestecat, în unul și același unic ipostas”⁷.

Firea omenească a Mântuitorului se deosebește totuși de a noastră nu pentru rațiunea firii, ci pentru modul nou al nașterii, Domnul fiind Același ca noi, dar

⁵ Ioan 17, 3.

⁶ Ioan 14, 30.

⁷ Sf. Maxim Mărturisitorul, *Filocalia II*, p. 316.

nefiind Același pentru nașterea fără de sămânță. Astfel, umanitatea lui nu e una simplă, ci una cu adevărat a Celui ce S-a făcut om pentru noi. Din acest motiv și capacitatea Lui de a voi, deși era cu adevărat naturală ca a noastră, totuși era întipărită dumnezeiește într-un chip mai presus de noi, nașterea lui neprihănită și nașterea noastră netăind firea Lui de a noastră. Spunând că Fiul lui Dumnezeu a pătruns firea noastră cu dumnezeirea Lui, Sfântul Maxim a arătat că El a intrat cu umanitatea Sa într-o perihoreză cu firea Sa umană și cu noi, mișcându-Se în ea și în noi, și ea mișcându-Se în El și manifestându-L permanent⁸. La aceasta se adaugă și faptul nenașterii și nașterii care nu este același lucru, dar care nu sunt nici firea lui Dumnezeu, nici a noastră. Deci, precum în Dumnezeu nenașterea Tatălui și nașterea Fiului nu despart firea comună, ci Ei aparțin aceleiași firi, așa și nașterea noastră din sămânță și nașterea cea fără sămânță a Fiului, ca om, nu separă firea Lui omenească de a noastră. Aceasta se realizează astfel, fiindcă Fiul e Dumnezeu și deoființă cu Tatăl, așa cum suntem și noi înrudiți și de același neam și de o ființă cu Adam și cu Eva și cu Însuși Dumnezeu Cel întrupat pentru noi. Binențeles că firea umană a Mântuitorului este a Lui nu ca una ce ar aparține unei firi diferite de a noastră, ci ca cea care s-a făcut a Unuia și Aceluiași ipostas al Cuvântului, pentru că nu a fost adusă la existență în sine și pentru sine, ca a noastră. Tocmai pentru aceasta a și avut pe Cuvântul Însuși ca sămânță proprie care a înnoit modul nașterii, primind odată cu existența și existența în chip dumnezeiesc în ipostasul Lui⁹.

⁸ Termenul „perihoreză” este folosit de Sfântul Maxim și pentru relația între Persoanele Preasfintei Treimi, ceea ce înseamnă că precum cele trei Persoane dumnezeiești se mișcă una în alta fără să se confunde, așa e și cu cele două firi în Mântuitorul Hristos. Fiecare natură se comunică perihoretic celeilalte naturi prin intermediul ipostasului. Astfel că firea divină împărtășește firii umane dumnezeiesc, iar firea umană oferă Fiului lui Dumnezeu suferințele și slăbiciunile sale, bucuriile și sentimentele specifice ei. Deci, prin întrupare, firea divină nu se micșorează, nu sărăcește, dar nici nu se îmbogățește, fiind absolută. Firea dumnezeiască este *impasibilă*, ea nu poate fi supusă unor agenți ce țin de ordinea creată. Cel care primește, Cel care experiază, Cel care Se smerește este Subiectul dumnezeiesc, este Fiul lui Dumnezeu întrupat.

⁹ Se înțelege de la sine că Mântuitorul Iisus Hristos a fost liber de păcat, în primul rând pentru că a fost, este și rămâne Subiectul firii dumnezeiești. În al doilea rând, pentru că a luat prin enipostaziere firea umană, atât dinainte de păcat, cât și pe cea de după păcat. Firea Sa umană, cu totul naturală, a păstrat în sine afectele ireproșabile ale firii omenești, nu și înclinația spre păcat numită concupiscentă. Deși natura umană rănită de păcat, în calitatea ei de conținut al unui ipostas omenească, poate să treacă, prin voința ei naturală, la o stare de opoziție împotriva ipostasului sau subiectului ei, totuși natura umană a Domnului nostru Iisus Hristos nu a avut o libertate gnomică și nici o voință gnomică, ci o voință naturală. Fiind ipostaziată de Unicul Subiect al celor două naturi, divină și umană, natura umană a tins însă neîncetat spre împlinirea și desăvârșirea ei către natura divină, natura dumnezeiască reprezentând un filtru al nepăcătuirii pentru ea. Astfel, Domnul Iisus Hristos nu este liber de puțința de a Se hotărî prin voința Sa împotriva Sa, ci este liber de orice înclinație spre împotrivire întrucât El este Subiectul firii dumnezeiești mai întâi, al firii care oferă sau care dă, și al firii omenești, cea care primește și se desăvârșește.

Cunoașterea Tainei Înomenirii Fiului lui Dumnezeu la Sfântul Maxim Mărturisitorul (I)

Tot referitor la aceasta Sfântul Maxim constată că, pe lângă modurile care stau în puterea noastră omenească de a le folosi liber, s-a arătat și un mod care nu depinde de om, întrucât Dumnezeu Și l-a rezervat pentru Sine Însuși. Acest mod al nașterii mai presus de fire și fără de sămânță a Fiului lui Dumnezeu ca om dintr-o Fecioară dăruită total lui Dumnezeu este cu totul rezervat numai lui Dumnezeu. Evident, în virtutea acestui fapt Cuvântul Tatălui și-a format umanitatea din Preacurata Fecioară Maria mai presus de legile umane și într-un mod mai presus de firea omenească. Dar, cu toate că Dumnezeu Însuși S-a făcut om fără să se supună modului nașterii ca om prin sămânță bărbătească, conform legii înstăpânite în fire, totuși Cel ce S-a născut din Maica Fecioară e în același timp și om adevărat, format din sângele umanității existente.

Pentru a înțelege mai bine gândirea Sfântului Maxim trebuie să vedem cum el leagă hristologia de creația omului, după chipul și asemănarea lui Dumnezeu. Deci, Dumnezeu-Fiul a creat firea omenească din iubire și o păstrează intactă în unirea cu firea Sa divină în ipostasul Său. Dacă, prin actul creator El a dat omului toate însușirile care să-l facă liber, dar și capabil să-l manifeste, rezultă că înomenirea Lui se arată a fi în conformitate cu taina Preasfintei Treimi pentru mântuirea lumii. În virtutea acestui fapt, atunci când vorbim despre credința în Dumnezeu Cel neschimbat, afirmăm și neschimbabilitatea ființei omului, ceea ce implică relația clară dintre Dumnezeu și lume. Deci, „*un Dumnezeu care ar trebui să elimine, sau să preschimbe ceva din om când se unește cu el*, subliniază părintele Stăniloae, *ar fi și el un dumnezeu imperfect, iar un om imperfect este tocmai mărturia unui dumnezeu imperfect*”¹⁰. Tocmai pentru aceasta se adevărește faptul că Dumnezeu Creatorul pe de o parte este desăvârșit întrucât El Se poate uni cu omul, creat pentru unirea cu El, iar pe de alta să Se preschimbe sau să piardă ceva din El. La rândul său omul, fiind creat ca o ființă în stare să fie îndumnezeită, ajunge prin har la toate ale lui Dumnezeu în Mântuitorul Hristos. De bună seamă că dacă Fiul Tatălui ar fi pierdut ceva prin întrupare și n-ar fi păstrat firile unite și intacte, El ar fi făcut din părți un întreg oarecare și atât cele două voințe ființiale cât și cele două lucrări naturale s-ar fi topit și ar fi ajuns, prin compoziție, într-o voință și o lucrare, cum susțineau monofiziții. Și iarăși dacă alterarea s-ar fi extins de la părți asupra întregului Mântuitorul Iisus Hristos ar fi ajuns „*ceva mitic (închipuit)*, cum spune Sfântul Mărturisitor, *cu totul străin de comuniunea cu Tatăl și cu noi, neavând nici o voință sau o lucrare compusă prin fire*”. „*Căci, rezumă logic Sfântul Cuvios, nu se produce nici o compoziție (sinteză) a celor aflătoare într-un suport, dar nici nu sunt văzute existând în ele însele și în afară de ființa suport a lor*”. Așadar, adaugă fericitul, „*e absurd a cugeta că se împarte și se taie*

¹⁰ *Ibidem*, p. 329, nota 466.

o unică voință în ceva mai de sus și ceva mai de jos; aceasta cere înrudirea naturală cu amândouă, pentru a se distinge în două jumătăți unitatea nedespărțită după ipostas”.

Taina coborârii neschimbate a Fiului lui Dumnezeu, pentru noi, la plinirea vremii este crezul prin care mărturisim deodată pe Mântuitorul Hristos ca Dumnezeu adevărat și om adevărat, asemenea nouă, fără de păcat. Îl mărturisim pe Cuvântul lui Dumnezeu, Cel ce este în mod necauzat pentru Sine, dar care S-a făcut om pentru noi mai pe urmă. El n-a părăsit sânurile Tatălui, adică ceea ce era pentru ceea ce S-a făcut, căci e neschimbat în fire și în voință; nici n-a negat ceea ce S-a făcut pentru ceea ce era, căci este de oameni iubitor. Numai Lui i-a fost cu putință să Se facă om fără schimbare în mod neamestecat, adică ceea ce nu era, și să rămână propriu ceea ce era¹¹. Deci, Cuvântul Tatălui, făcându-se om fără să se schimbe, și-a arătat în deșertarea Sa belșugul Său de putere, de iubire și de har dumnezeiesc. Mai precis, am putea spune că El S-a înomenit pentru noi din iubire negrăită și S-a micșorat pentru cei mici, ca ei să poată suporta apropierea Lui și să simtă iubirea Lui, ca apoi să se poată înălța prin ea spre Tatăl cel din ceruri¹².

Fiul lui Dumnezeu, făcându-Se om, aduce și ceva nou în interiorul lui și acesta este „*modul*” în care activează cele două firi și cele două voințe în interiorul ipostasului Său. Dacă lucrarea se referă la Cel ce lucrează și firea la Cel ce subzistă, rezultă că „*lucrările sunt păstrate în Cuvântul întrupat și că prima arată cele dumnezeiești în manifestarea trupului, iar cealaltă se arată în experiența liberă a celor dumnezeiești. Aceasta pentru ca să mărturisim împreună cu ele și firile ale căror lucrări ființiale sunt*”¹³. Această relație și afirmare a firilor și a voințelor duce la concluzia că Mântuitorul Iisus Hristos este un ipostas compus, cum vom vedea mai departe, identificând în Sine la extrem deosebirea naturală a celor extreme și făcându-le să fie una prin unirea părților Sale. Pentru aceasta firea umană este eni-

¹¹ Fiul, ca Dumnezeu adevărat, e necauzat pentru Sine, nașterea Lui din Tatăl nu este cauzată de cineva. Tatăl este împreună cu Fiul și cu Duhul Sfânt din veci. Existența din veci a Tatălui înseamnă existența din veci a Fiului și a Duhului Sfânt. Întrucât existența lor n-a început vreodată, spune părintele Stăniloae, existența din veci nu poate fi decât desăvârșită, plenară, fiind una cu iubirea treimică a unei Persoane față de Celelalte Persoane.

¹² Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Epistola aceluiași către același, op. cit.*, p. 217.

¹³ *Ibidem*, p. 431. Monoteiștii învățau că lucrarea cea una a ipostasului cel Unul al Mântuitorului Hristos era și omenească, dar nu o socoteau ca fiind ca atare și a firii omenești. Împotriva acestora Sfântul Maxim susținea că ipostasul dumnezeiesc nu putea avea în El o lucrare de un anumit fel (omenească), dacă aceasta nu era proprie și firii căreia El îi era ipostas. Mai mult, lucrarea omenească s-a arătat evidentă prin experiența liberă (εξουσιαστικός) a celor omenești, căci n-a fost adusă la existență ca om și n-a rămas în ea fără voia Lui ca Dumnezeu. Astfel, Mântuitorul a trăit-o în plinătatea slăbiciunilor și durerilor ei, fără să facă ceva să-și ușureze durerile și suferințele. Dimpotrivă, El le-a biruit prin răbdare și îndurare până la capăt, ca și noi să le putem birui și învinge cu puterea Lui și să fim răsplătiți pentru această nevoită.

Cunoașterea Tainei Înomenirii Fiului lui Dumnezeu la Sfântul Maxim Mărturisitorul (I)

postatică în Persoana Sa, fiind văzută nu numai prin cugetare (ca pe un accident), ci în mod real (ca pe o specie). Se înțelege de aici că „dacă ipostasul nu e fără ființă nu-l face ființă, subliniază Sfântul Mărturisitor, ci „în ființă” (ενουσιον), ca să nu-l cunoaștem ca pe o simplă însușire, ci împreună cu cea (cu ființa) a cărei însușire este în mod propriu”. Deci, „precum acolo enipostaticul indică faptul de a fi în cel existent (ενυπαρκτον), iar în cel existent e ceea ce se împărtășește de existența ființială și naturală, așa și aici, ceea ce e capabil de lucrare (ενεργον ενεργηθηκον) înseamnă în mod propriu ceea ce e în putere (ενδυναμον). Iar în putere e ceea ce are puterea ființială și naturală”¹⁴. Ca atare, firile divine și umane în Mântuitorul Iisus Hristos nu sunt neipostaziate sau nelucrătoare, ci sunt unite „în ipostasul Celui ce este din ele și în ele și potrivit lor”, având lucrările lor ființiale și naturale¹⁵. De aici rezultă mărturisirea că Mântuitorul Iisus Hristos are o dorință naturală și o dorință înnăscută și firească a nu voi ca trupul să moară, fiindcă aceasta este o osândă a firii¹⁶.

Referitor la voința omenească a Mântuitorului Iisus Hristos Sfântul Maxim susține că nici chiar după gândirea omenească nu poate exista o voință și o lucrare compusă prin fire, nici în Dumnezeu și nici în om. A desființa în Cuvântul înomenit natura și voința ei naturală, precum și lucrarea ce-i aparține ființial acesteia, înseamnă a-i desființa ființa Lui omenească și a vătăma astfel unirea cea mai presus de fire și trupul înzestrat cu suflet rațional și înțeleghător¹⁷. În acest caz firea nu ar

¹⁴ *Ibidem*, p. 435.

¹⁵ Pentru a ne întări în credința Sfântul Maxim stăruie să păstrăm „învățătura drept-credincioasă a Sfinților Părinți care au predat acestea Sfintei Biserici universale a lui Dumnezeu. Ei ne-au învățat să nu tăgăduim nimic din cele ce au fost de la început și s-au făcut pentru noi și din toate însușirile ce le caracterizează în mod natural. Căci L-au dogmatizat pe El desăvârșit în amândouă naturile și prin amândouă, și păstrând fără lipsuri proprietatea naturală a celor două din care constă, și ca fiind în toate ale umanității asemenea nouă, afară de păcat”. (*Ibidem*, p. 436).

¹⁶ Sfântul Maxim întreabă retoric pe monoteiști referitor la cele două voințe din ipostasul Mântuitorului Hristos: „Cum am spune că voința e comună ambelor? Sau cum s-ar arăta deosebirea firilor într-o singură voință? Căci e cu totul necesar să concure voința cu firea și firea să nu voiască să moară și să se lipsească de viața prezentă. Și precum a flămânzi și a înseta nu e un rău, așa nici a dori să rămână în viața prezentă. Și e sădită în fire iubirea față de cele prezente. Cu alte cuvinte, ține de trupul pe care Cuvântul l-a luat cu toate însușirile lui naturale să se ferească de moarte. Ce dovadă mai mare decât aceste mărturi se poate aduce despre voințele naturale, ce și cine s-ar putea opune să le afirme, când nu e nimic îndoielnic în ele și nimic neclar? Ca atare din expresiile și învățăturile Părinților se vede mărturisirea credinței lor celei adevărate, subliniază Sfântul Maxim, pe care el, Mărturisitorul, în toate lucrările lui le-a prezentat în chip binecredincios, așa cum au fost înțelese de Biserică și spuse de aceștia”. (Sfântul Maxim Mărturisitorul, *A aceiuași Sfânt Maxim Dezlegarea celei de a doua afirmații absurde*, op. cit., p. 448).

¹⁷ Sfântul Maxim subliniază faptul că lucrarea în persoana Mântuitorului Iisus Hristos ține, după rațiunea ei, de fire, iar de persoană ține modul în care ea se activează. Făcând această distincție între rațiunea unei realități și modul în care se manifestă aceasta, Cuviosul arăta că în Domnul Iisus

mai avea trebuință de această unire după ipostas, neaflându-se nicidecum în Domnul Hristos și nemântuindu-se în El. Consecințele unei astfel de anomalii ar duce inevitabil la imposibilitatea realizării îndumnezeirii firii umane și de aici ar altera iremediabil actul mântuirii oamenilor. Însă, adevărul credinței este că în Mântuitorul Hristos însușirile și activitățile nu se contopesc, dar nici nu au existență în ele însele, ci își au existența în ipostasul Lui, care le unește fără să le contopească¹⁸. Mai mult, Mântuitorul nu numai că lucra cele omenești prin firea Sa omenească, ci le și voia cu voia omenească, având bineînțeles și voia dumnezeiască în voirea omenească. În felul acesta El îngăduia firii omenești să voiască, când era potrivit, cele ale ei: foamea, setea etc., fără ca aceasta să fie un simplu instrument pasiv al voii dumnezeiești. Iată ce spune Sfântul Maxim despre această conlucrare dintre cele două firi: „*Cum ar fi biruit slăbiciunile omenești dacă legătura între voia omenească și cea dumnezeiască n-ar fi avut nicio despărțire între ele și nici o contopire. Dacă, însă, ar fi voit acestea numai ca Dumnezeu, nu și ca om, fie ar fi fost El însuși trup prin fire, sau, schimbându-Se după ființă, S-ar fi făcut trup prin căderea dumnezeirii Sale, fie trupul Lui n-ar fi fost însuflețit în chip rațional, ci el ar fi fost în trupul Său cu totul neînsuflețit și nerațional. Iar dacă trupul a fost însuflețit în chip rațional, avea și voie naturală, căci tot ce e prin fire are și voie. Și dacă avea voința naturală ca om, voie pe care El ca Dumnezeu a creat-o, n-a stricat pe niciuna*”.

Din cele spuse de Sfântul Maxim reiese clar că Fiul a venit să îndumnezeiască cu totul firea pe care El Însuși, cu bunăvoința Tatălui și cu împreună-lucrarea

Hristos sunt două lucrări după rațiunea lor, conforme celor două firi, activate numai de un Unic ipostas. Deci, rațiunile lucrărilor sunt diferite, însă subiectul lor e unic, așa încât ele se arată deosebite atât după fire, cât și după modul unic al persoanei care le activează. Ca atare, Fiul lui Dumnezeu înomenit activa atât lucrarea omenească, cât și pe cea dumnezeiască, ambele fiind călăuzite de Unica Lui Persoană.

¹⁸ Iată cum Sfântul Maxim, prin mai multe raționamente logice, sintetiza actul întrupării și roadele acestuia aduse de Fiul lui Dumnezeu, Cel ce s-a făcut om adevărat pentru noi și pentru mântuirea noastră: „*Dacă deci Domnul a fost lipsit după trup de acestea sau de vreuna din aceste însușiri, n-a fost nici om peste tot (sau să dovedească cei ce spun acestea că e om prin fire fără acestea, sau om peste tot); iar dacă nu a fost om peste tot, căci nu există om lipsit prin fire de acestea sau de vreuna din ele, e vădit că Logosul nu S-a făcut om – căci cum S-ar fi făcut om, sau prin ce rațiune, odată ce firea ar fi lipsită de unele din acestea? —, ci este altceva, străin cu totul de firea noastră și necunoscut. În acest caz, ceea ce spune că s-a făcut sau a avut ființă de la început împreună cu El s-a și coborât de sus împreună cu El, și atunci ce mai e coborârea la noi, odată ce nu ne-am întâlnit nicidecum cu El printr-un trup, neluat de la noi și neunit cu El după ipostas? Sau totul e o nălucire și un chip care ne amăgește simțurile, și nu esența trupului. În acest caz nu e pârga neamului nostru, sau frământătura care ne unește prin har cu Dumnezeu și ne eliberează de toate cele ce ne despart (de Dumnezeu), a căror cauză s-a făcut neascultarea lui Adam cel vechi, pentru care a fost osândită la moarte firea noastră*” (Ibidem, p. 431).

Cunoașterea Tainei Înomenirii Fiului lui Dumnezeu la Sfântul Maxim Mărturisitorul (I)

Duhului, a alcătuit-o în pântecul Preacuratei Sale Maici. Astfel, *ca Dumnezeu prin fire a voit cele dumnezeiești și părintești prin fire, căci era împreună-voitor cu Născătorul Lui. Iar ca om, Același voia iarăși cele omenești prin fire, păzind iconomia (întruparea) curată de orice nălucire, dar neîmpotrivindu-Se nicidecum voii Tatălui*¹⁹. În felul acesta se afirma în mod clar conformitatea firii noastre, și deci a voii noastre, cu Dumnezeu ca bază a întrupării, iconomie care unește deplin creatura cu Creatorul, îndumnezeindu-o după har²⁰.

În actul întrupării Fiului lui Dumnezeu, Sfântul Maxim constată că nimic natural nu se împotrivesc lui Dumnezeu întrucât cele naturale au fost create de El prin facere și niciuna nu are ceva reproșabil în existența lor ființială²¹. Aceasta o arată și Sfânta Evanghelie când vorbește despre ferirea omenească a Mântuitorului Iisus Hristos: „Părinte, de este cu puțință, să treacă acest pahar de la Mine”. Domnul, prin aceste cuvinte, ne arăta cu adevărat că e om în mod propriu și că trupul său are aceleași slăbiciuni ca ale trupului nostru și că voința Lui omenească a fost îndumnezeită în întregime prin consimțire cu cea dumnezeiască²². Deci, fiind de acord întru totul cu firea dumnezeiască, Fiul lui Dumnezeu

¹⁹ *Ibidem*, p. 334.

²⁰ În virtutea acestei gândiri, Cuviosul Maxim manifesta un mare optimism în înțelegerea firii omenești. Deci, firea umană voind ceea ce voiește Dumnezeu, ne arăta că această fire omenească e făcută să se deschidă prin voia sa adevăratului ei Creator și să voiască ceea ce o promovează cu adevărat, desăvârșirea în Creatorul ei. Desigur, în viața duhovnicească nevoitorul are absolută trebuință să treacă peste voia sa pentru a împlini voia lui Dumnezeu, cum spunem în rugăciunea „Tatăl nostru”: „*facă-se voia Ta*”. Numai în renunțare la voia sa în favoarea celei dumnezeiești el își manifestă în alt fel voia sa cea adevărată, asigurând prin aceasta adevărata viață, cea în Dumnezeu, în locul unei vieți trecătoare. De fapt, omul își manifestă voia sa mai mult atunci când împlinește prin ea voia lui Dumnezeu decât atunci când caută prin păcat s-o opună voii lui Dumnezeu. Așa că orice exprimare a voii libere în afara lui Dumnezeu duce la moarte și la osândă veșnică. De aici tragem concluzia că omul lipsit de comuniunea cu Dumnezeu rămâne despărțit de har și în afara Împărăției Cerurilor. Însuși Mântuitorul și-a supus voia Sa omenească voii dumnezeiești, pentru ca să îplinească mântuirea noastră și să ne facă vrednici pentru îndumnezeire și viață veșnică.

²¹ Sfântul Maxim Mărturisitorul, „*urmând dumnezeieștilor Părinți, nu admitea nici o micșorare: nici a voințelor naturale, nici a lucrărilor, precum nici a firilor însele în Unul și Același Cuvânt al lui Dumnezeu întrupat. Ci Îl crede pe Același în chip drept-credincios întru toate Dumnezeu și om desăvârșit, pentru că are și voiește și lucrează în chip desăvârșit cele dumnezeiești și cele omenești și deci are, în mod propriu, și voința și lucrarea dumnezeiască și voința și lucrarea omenească. Crezând așa, el nu dogmatiza micșorarea firilor din care și în care există, sau mai bine zis neexistența lor*” (*Ibidem*, p. 335).

²² Desigur, dacă nu S-ar fi ferit de moarte, afirmă Sfântul Maxim, n-ar fi fost om cu adevărat și, în consecință, dacă n-ar fi fost Dumnezeu înomenit nu ne-ar fi mântuit. Ca atare, Mântuitorul pe de o parte mișca și întipărea firea umană prin firea divină, împlinind în mod desăvârșit numai judecata voii Tatălui, despre care spunea ca om: „*Să nu se facă voia Mea, ci a Ta*”, iar pe de altă parte arăta și voia umană pe care o supunea voii divine. (*Ibidem*, p. 336).

înomenit „a suferit ca Dumnezeu prin fire patimile trupului în ființa Sa, care se ferea natural de moarte, și avea prin ființă altă voință naturală decât a Tatălui, cerându-i prin urmare Acestuia și rugându-L să nu se facă voia Sa”²³. În explicația sa, fericitul Mărturisitor aduce ca argumente și două expresii de la Sfinții Părinți Dionisie și Chiril: „lucrare teandrică” și „lucrarea ce se arată înrudită cu amândouă”. Cuvântul „teandric” arată că lucrarea Mântuitorului este îndoită după fire și unește lucrarea dumnezeiască și omenească laolaltă, fără să le indice prin număr. Prin această expresie Sfântul Maxim unește în chip unitar lucrările naturale, care nu se vatămă prin deosebirea lor naturală, precum nici unirea nedespărțită a firilor nu se vatămă prin indicarea lor deosebită. Cât privește expresia „lucrarea se arată înrudită cu amândouă” a fericitului Chiril, prin ea nu desființează deosebirea ființială a lucrărilor celor din care și în care există Unul și singurul Hristos Dumnezeu, ci pune în evidență afirmarea unirii culminante a acestora²⁴. Tot prin cuvintele „lucrarea ce se arată înrudită cu amândouă” sunt înlăturate împărțirea și despărțirea tainei Mântuitorului Hristos, păstrând în toate nevățămata rațiunea și modul economiei nestrucate²⁵. Importanța acestor

²³ *Ibidem*, p. 337.

²⁴ Sfântul Maxim aduce în aceeași lucrare alte citate din Sfântul Chiril pentru a explica formulele acestuia și a pune în evidență cugetarea lui ortodoxă asupra celor două firi din Persoana Mântuitorului Hristos. Sfântul Chiril dă mărturie despre hristologia antiohienilor, scriind către Acacie astfel: „Iar frații din Antiohia nu despart în niciun fel cele unite, ci susțin numai cu tărie deosebirile cele spuse despre Hristos și că pe unele le lucrează prin dumnezeirea Lui, iar pe altele prin umanitatea Lui. Căci Același este și Dumnezeu și om. Dar zic că sunt și altele în oarecare fel comune și oarecum referindu-se la amândouă, adică la dumnezeire și umanitate. Adică unele dintre expresii se referă la cele dumnezeiești, iar altele, la cele omenești; în sfârșit, altele dețin un loc oarecare de mijloc, arătând pe Fiul lui Dumnezeu ca fiind deodată Dumnezeu și om”. Aceste cuvinte ale Sfântului Ierarh dovedesc lămurit că expresia „o singură fire întrupată a lui Dumnezeu Cuvântul” nu se referă la o singură fire a Mântuitorului ci la două unite ipostatic în aceeași Persoană. Prin urmare, Fiul Tatălui înomenit, fiind un unic Ipostas sau Subiect, dar constând din două firi, poate săvârși unele lucruri în care se întâlnesc atât lucrările omenești, cât și cele dumnezeiești, fără să Se anuleze, nici să Se schimbe după fire. Părintele Stăniloae, comentând cuvintele Sfântului Maxim, afirmă că Mântuitorul simțea, de exemplu, foamea, dar simțirea acesteia nu-L făcea să-și piardă stăpânirea de Sine, așa cum îl vedem în Carantania. El vindeca pe cei bolnavi, manifestând puterea dumnezeiască, dar folosindu-Se de mișcarea vreunui organ trupesc sau asociind mila omenească. El a săvârșit și unele lucrări pe care le lucra numai omenește, oprind asocierea puterii dumnezeiești la ele; sau numai dumnezeiește, susținând în existență creația, fără asocierea unui efort omenesc. Mai concret, în viața Mântuitorului există o gradație dinamică în săvârșirea unor lucrări pe care le trăia mai mult cu dumnezeirea, sau mai mult cu umanitatea. Așadar, Logosul dumnezeiesc, având în Sine rațiunile tuturor creaturilor, a putut să-și formeze chipul Său uman în pântecul Preacuratei Fecioare Maria și în Sine Însuși, nu ca ipostas aparte, ci în propriul Său ipostas.

²⁵ Sfântul Maxim spune că „lucrarea teandrică” a Sfântului Dionisie și formula înțeleaptă a Sfântului Chiril s-au propovăduit în chip binecredincios, nu cum susțineau monofiziții, desemnând unirea și compenetrarea (συμφορον) lucrărilor naturale ale celor două firi, ceea ce e același lucru cu

Cunoașterea Tainei Înomenirii Fiului lui Dumnezeu la Sfântul Maxim Mărturisitorul (I)

cuvinte reiese din faptul că prin învățăturile acestor doi sfinți Dionisie și Chiril, se mărturisește adevărul că Mântuitorul nu e Dumnezeu simplu, nici om simplu, nici Dumnezeu lucrând deosebit prin cele netrupești, nici om lucrând deosebit după socotința sa, ci Dumnezeu înomenit în mod desăvârșit pentru noi, lucrând deodată dumnezeiește și omenește. Desigur, aceasta nu se întâmplă prin socotința proprie, ci prin voința naturală, întipărită continuu de dumnezeirea Lui după ființă și mișcată spre împlinirea iconomiei mântuirii și îndumnezeită prin unirea în sens propriu cu aceea, dar nu prin fire²⁶. Urmând această cugetare putem astfel spune că Fiul lui Dumnezeu înomenit trăiește odată cu plinătatea dumnezeiască și plinătatea omenească asumată, fără confundarea lor. El le trăiește pe amândouă ca Unul și Același în cele dumnezeiești și în cele omenești ale Sale. Aceasta înseamnă, pe de o parte, că nu este o opoziție între cele dumnezeiești și cele omenești, iar pe de alta, că în cele omenești se află cele dumnezeiești și invers. În atare caz, Logosul înomenit voiește numai prin iconomie să treacă paharul, adică să arate că, Dumnezeu fiind, S-a făcut om cu adevărat, căruia îi este frică de moarte, dar ca Dumnezeu-Om biruie frica și moartea în propria fire umană. În virtutea acestui fapt Domnul slavei este Dumnezeu adevărat și om adevărat, El fiind Același ca Dumnezeu și Același ca om. Deci, fiind după fire om, El trăiește omenește de bunăvoie și pentru noi suferă încercarea patimilor²⁷. Apoi, El Se arată, totodată, și ca Dumnezeu, deși e după fire om, lucrând dumnezeiește și înfățișând în mod natural semnele dumnezeirii. Din aceste trăiri se cunoaște fără

a propovădui două lucrări, pentru deosebirea ființială. Termenul „*lucrare teandrică*” vrea să mai arate și că este vorba de o întrepătrundere deodată a lucrării dumnezeiești și omenești, „*concentrând lucrarea îndoită a Celui îndoit după fire*”, cum sublinia Sfântul Mărturisitor (Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Epistola trimisă către Preasfințitul Episcop Nicandru. Despre cele două lucrări în Hristos, op. cit.*, p. 352).

²⁶ De bună seamă, cum preciza Sfântul Maxim, îndumnezeirea n-a însemnat ieșirea firii noastre din ceea ce era și nici transformarea ei în firea divină. Faptul că omul se îndumnezeiește prin acțiunea harului divin înseamnă că el simte în modul cel mai deplin și neștirbit umanitatea lui, adică unirea voinței sale omenești cu voința divină în actul mântuirii sale. Acest aspect se vede clar în acordul deplin al voii omenești cu voia dumnezeiască. Prin acest acord al voii omenești cu cea dumnezeiască, dumnezeirea se deschide omenescului și omenescul, dumnezeirii, voia noastră, fiind ușa firii noastre, care se poate închide și deschide voii lui Dumnezeu. Se înțelege de la sine că numai voia bună se află în acord cu voia lui Dumnezeu, și numai prin ea se revarsă bunătatea Lui nesfârșită în ființa omului. Deci, omul, în unire cu voia lui Dumnezeu, trăiește în comuniune cu harul dumnezeiesc, fără ca bunătatea sa să se confunde cu cea dumnezeiască.

²⁷ Fiul lui Dumnezeu întrupat nu biruiește moartea în exclusivitate în calitatea Sa de Dumnezeu. Aceasta putea să o facă și fără să Se întrupeze în virtutea atotputerniciei Sale. Dar, El biruiește moartea în calitatea Sa de Dumnezeu și Om, de Fiu al lui Dumnezeu înomenit. Toată taina mântuirii neamului omenesc rezidă în faptul că El a biruit moartea ca Om, nu doar ca Dumnezeu. Biruința este cu atât mai mare cu cât ca om i-a fost frică de moarte, fapt ce adevăratește realitatea firii Sale omenești.

echivoc că El era Dumnezeu și om, „*având voințele și lucrările ambelor firi în mod natural egale ca număr din care și în care exista, spre adevăritarea existenței desăvârșite a celor care erau în El în mod propriu*”²⁸.

Cât privește trupul, sau mai bine zis firea umană, acesta prin întrupare s-a făcut al lui Dumnezeu, și lucrarea lui ființială s-a făcut dumnezeiască prin unirea lui cu Cel ce era Dumnezeu Cuvântul prin fire, adică lucra cele mai presus de om fără să iasă din ceea ce era după fire. În virtutea acestui fapt Cuvântul lucra cele dumnezeiești ca Dumnezeu înomenit, vindeca orbirea oamenilor, nu în chip nevăzut, ci prin tina adusă la ochii orbului cu mâna sa omenească. Deci, „*deoarece nu era Dumnezeu simplu, ci Își lua spre aceasta ca împreună-lucrător sfântul Lui trup și învia, și vindeca prin el și prin atingerea și glasul lui, ca să-l arate pe acesta putând învia pentru faptul că a fost unit cu El și că prin aceasta e trupul Celui ce dă viață tuturor, și nu al altuia. Prin amândouă, deci, Domnul arăta ca una și înrudită lucrarea Sa și a sfântului său trup, una prin unire, dar înrudită prin părți*”, sublinia Sfântul Mărturisitor²⁹.

Sfântul Maxim afirma, referitor la Cel ce s-a făcut om pentru noi, că în firea nenăscută a Cuvântului, care e unicul principiu, nu se poate vorbi în mod propriu de calitate, căci dumnezeirea nu este din ființă și accidente³⁰. Dacă ar fi așa, aceasta ar fi și creată, ca una ce ar fi compusă și alcătuită din acestea. Aceasta o putem presupune totuși numai cu mintea, întrucât ne închipuim cele mai presus de noi din cele ale noastre, ca unii ce nu suntem în stare să primim, decât abia așa, în chip întunecos, cunoștința acelora și să le exprimăm în oarecare măsură, dar nu în mod desăvârșit. De exemplu, atotsfințenia, atotputernicia, atotdesăvârșirea, supradesăvârșirea, desăvârșirea de Sine, stăpânirea prin Sine, înțelepciunea de Sine și orice altceva natural și dumnezeiesc, se poate spune că sunt calități naturale care I se cuvin numai lui Dumnezeu ca Celui ce este mai presus de ființă. Prin urmare, calitatea ipostatică a Tatălui e nenașterea, a Fiului, nașterea, a Duhului Sfânt, purcederea³¹. Apoi, toate proprietățile au caracter supraființial, ca și ființa divină, și aparțin numai Preasfintei Treimi. Nedistingându-se de ființa divină, cum se disting însușirile existențelor create, acestea sunt determinate în parte de relația fiecăreia dintre ele cu altele. Mai precis, proprietățile aparțin numai lui Dumnezeu, în mod natural sau ipostatic, și nu altuia. Tocmai de aceea, Fiul lui Dumnezeu înomenit e un ipostas compus, arată Sfântul Maxim, din firea necompusă dumnezeiască și din

²⁸ *Ibidem*, p. 339.

²⁹ *Ibidem*, p. 354.

³⁰ Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Despre calitate, proprietate și deosebire, către Teodor, presbiterul din Mazara, op. cit.*, p. 453.

³¹ Subliniem faptul că nenașterea, nașterea și purcederea se numesc și proprietăți sau însușiri proprii, personale.

Cunoașterea Tainei Înomenirii Fiului lui Dumnezeu la Sfântul Maxim Mărturisitorul (I)

firea compusă omenească, fiind Dumnezeu adevărat și om adevărat³². Deci, Mântuitorul Hristos este și „*una și alta*”, afirmă Sfântul Maxim, dar nu prin ipostas, ci prin firi. Dacă ar fi prin ipostas nemuritor și muritor, ar fi două ipostasuri sau, fiind același ipostas și muritor și nemuritor, n-ar putea învinge moartea. Numai pentru că este, datorită firilor rămase neschimbate, dar unite, un ipostas compus, poate învinge în sine moartea trupului prin nemurirea dumnezeiască sau slăbiciunea acestuia prin atotputernicia dumnezeiască. De asemenea, dacă n-ar fi un ipostas compus din două firi și unic, n-ar avea loc în el o comunicare a însușirilor și nu le-ar copleși pe cele omenești, dar trăindu-le în același timp. În virtutea acestui fapt, Domnul Hristos trăiește slăbiciunea omenească, dar o și învinge; primește moartea, dar o învinge, fără să înceteze de a Se trăi și după moarte ca om. De aici înțelegem că Preasfânta Treime a făcut pe om capabil să-i fie templu al trupului Său, împlinind toate, chiar și eventualitatea morții trupului prin ieșirea lui din legătura cu Sine. În atare caz, Creatorul nu numai că le-a cugetat pe acestea, ci, făcându-se om, le-a și trăit nu ca ale Sale, ci ca ale unei lumi create de El din iubire desăvârșită, dar îndepărtate de legătura cu El prin păcatul strămoșesc. În felul acesta Fiul lui Dumnezeu însușindu-și odată cu firea umană, unită cu firea divină din ipostasul Său, mărginirea lumii create de El, așa cum arăta după păcat, a luat între aceste slăbiciuni și moartea la care omul a ajuns prin greșala lui Adam. Firește, El își însușește aceste slăbiciuni și lipsuri ca să le învingă prin atotputernicia Sa³³. Un singur lucru nu-l învinge Mântuitorul, mărginirea prin fire a lumii, pe care o face părtașă, prin comunicare, de atotputernicia și infinitatea Lui. Numai

³² Sfântul Maxim Mărturisitorul spune că: „Însuși numele Hristos nu e indicator al firii, ci al unui ipostas compus, adică El e întreg și Domn și Dumnezeu și Atotputernic, dar are *în Sine în mod neîmpărțit și neamestecat și trupul pe care l-a purtat pentru noi și pentru a noastră mântuire, trup pătimitor și nu atotputernic, creat, circumscris, neatotputernic prin fire, dar având în Hristos o voință atotputernică. Ca atare El este altceva e prin fire și altceva prin ipostas*”. (Sf. Maxim, *E cu neputință a spune că în Hristos este o singură voință*, op. cit., p. 477).

³³ Fiecare fire are voința ei proprie. Sfântul Maxim este apărătorul voinței naturale a firii omenești. Firea omenească a Mântuitorului enipostaziată prin întrupare are o voință a ei sau o voință proprie care „tinde” în mod firesc înspre unirea Sa cu firea dumnezeiască în și prin intermediul Fiului lui Dumnezeu întrupat sau în interioritatea Persoanei Sale dumnezeiești. Deci, natura nu are și nu poate avea o libertate gnostică (liber arbitru), libertatea gnostică fiind proprie persoanei sau subiectului, nu însă și naturii. Astfel, ca Subiect purtător al celor două firi unite ipostatic, Mântuitorul Iisus Hristos „trăiește” din poziția Sa de subiect. Cu toate acestea voința naturii omenești însă nu o suprimă și nu o desființează substituind-o firii dumnezeiești. Așadar, voința firii omenești nu este nici a omului, nici a Mântuitorului Hristos, ci este voința naturală a naturii omenești care nu se desființează nici în raport cu firea divină și nici în raport cu Subiectul preexistent al Fiului lui Dumnezeu întrupat. Mai precis nu este vorba de voința noastră omenească sau nu este vorba despre o voință a persoanei sau a subiectului, ci de voința naturii omenești.

moartea Domnul o învinge desființând-o prin introducerea deplină a umanității asumate în viața Sa nemuritoare.

Vorbind despre perihoreza firilor Mântuitorului, cum am amintit mai sus, Cuviosul Maxim arăta clar că Domnul este același atât în porunca sa atotfăcătoare, când porunca, cât și prin atingerea sfântului Său trup, când făcea minuni. Prin faptul că dădea viață și prin trupul Său și că trupul Său s-a făcut de viață făcător, Mântuitorul Iisus Hristos S-a arătat precum focul, care arzând prin fier, arată fierul arzând prin unirea cu el. Această comparație are calitatea să lămurească faptul că *„arderea nu e numai a focului după fire, ci și a fierului din pricina unirii, și că lucrarea dumnezeiască a Cuvântului în minuni nu e numai a Lui din pricina firii, ci și a sfântului Său trup, pentru unirea cu el după ipostas”*. Deci, Fiul lui Dumnezeu a luat firea Sa umană ca împreună-lucrătoare în cele dumnezeiești așa cum își ia și sufletul trupul propriu spre împlinirea faptelor sale. Desigur, această lucrare *„unică și înrudită arătată prin amândouă”*, indică unirea lucrărilor după fire, arătând totodată deosebirea și doimea lor după fire, precum și lucrarea lor teandrică³⁴. În virtutea acestui fapt o vindecare săvârșită de Mântuitorul Iisus Hristos este o faptă sau o *lucrare unitară*, dar e totodată și o *împreună lucrare cu firea divină*. În atare caz fiecare faptă concretă a Domnului, fiind produsul a două lucrări, poate fi numită *„o lucrare”*, dar și repetiția ei continuă poate fi numită *„o lucrare generală”*. În felul acesta lucrarea omenească e cinstită și înălțată la maximum pentru că Logosul lui Dumnezeu Și-o face lucrarea Lui. Însăși alcătuirea naturii umane de către Dumnezeu Cuvântul și de Duhul Sfânt în pântecel Preacuratei Fecioare îi dă această capacitate să poată fi lucrarea Lui. Ca atare, El nu lucrează și pătimește cele omenești pentru mântuirea noastră *„ca om”* separat de Dumnezeu, ci ca Dumnezeu înomenit, care are firea umană unită cu firea divină în ipostasul Său. În virtutea acestei iconomii, Fiul lui Dumnezeu rămâne totdeauna Subiect al celor dumnezeiești și al celor omenești, unind astfel firea omenească cu cea dumnezeiască, fără să le confunde și fără să le despartă. El trăiește cele omenești pătrunse de cele dumnezeiești și rabdă *„ca un om”* patima crucii în mod pur cu putere dumnezeiască, fără cârteală. Totodată, *„El rabdă ocările ca un om, dar cu curăție dumnezeiască desăvârșit iertătoare. Întinde mâna spre ochii orbilor, simțind mișcarea ei ca un om și simțind-o și ei ca pe a unui om, dar comunică prin ea puterea dumnezeiască. E slab și e tare în același timp, fără*

³⁴ Precizăm că Sfântul Maxim prin aceste comparații se referea evident la amândouă naturile din ipostasul Logosului înomenit, *„din care și în care Se cunoștea Cuvântul întrupat ca Unul și Singur și Care era al amândurora, arătându-se lucrarea Lui prin amândouă, adică prin porunca atotfăcătoare și prin atingerea sfântului Său trup”*.

Cunoașterea Tainei Înomenirii Fiului lui Dumnezeu la Sfântul Maxim Mărturisitorul (I)

*ca slăbiciunea să micșoreze tăria și nici tăria să micșoreze slăbiciunea*³⁵, cum subliniază părintele Stăniloae.

Prin urmare, Mântuitorul nu era lucrător numai prin cuvânt și prin porunci dumnezeiești în învierea morților și vindecarea a toată boala și neputința oamenilor, ci luând ca împreună-lucrător la acestea sfântul Lui trup. Referindu-se la această conlucrare a firilor, Sfântul Maxim spunea lămurit că „*El făcea acestea pe de o parte prin dumnezeiasca Lui poruncă, dar era de viață făcător și prin atingerea (acelora) cu trupul unit cu El după ipostas, ca să-l arate și pe acesta putând să dea viață prin lucrarea lui ființială, căreia îi slujea atingerea, glasul și toate cele asemenea*”³⁶. Deci, Hristos Dumnezeuul nostru, „*având ambele firi păstrate în mod desăvârșit, pe cea a dumnezeirii Lui prin porunca Lui a toate făcătoare, și pe cea a umanității Lui prin atingere, unite desăvârșit prin legătura lăuntrică și prin întrepătrundere (perihoreză) până a se arăta lucrarea Lui săvârșindu-se prin unirea Cuvântului și a preasfântului Său trup, dar nici naturală, nici ipostatică, ci pentru că e înrudită cu amândouă părțile, Se arăta om prin atingere. Atingerea cu mâna ca lucrare omenească este mediu prin care se săvârșește cea dumnezeiască a vindecării celor bolnavi sau a sculării din morți*”. Desigur, cum spune părintele Stăniloae: „*cele două componente ale lucrării Mântuitorului nu se contopesc, cum nu se contopește vederea trupească a ochiului cu înțelegerea sufletească a ceea ce vede*”.

Fără îndoială, lucrarea Mântuitorului este într-un fel și una, și două, după cum precizează Sfântul Chiril al Alexandriei când se referă la o singură fire întrupată a lui Dumnezeu Cuvântul. Dar, fiind o lucrare teandrică a celor două firi, de care vorbește Sfântul Dionisie, aceasta dovedește clar că nu există o contopire între cele două lucrări ale Mântuitorului și nici nu poate fi produsă de ipostasul purtător al lor în așa fel că El ar avea o singură lucrare. Prin urmare, atunci când vorbește despre o singură fire a Logosului înomenit, Sfântul Chiril prezenta de fapt cele două lucrări ca una pentru că acestea se realizau prin conlucrarea celor două firi, arătând prin aceasta că firile sunt capabile să-și unească lucrările: „*arătând «înrudirea» lor care produce și «unitatea lucrărilor» prin înrudire (συγγενή)*”³⁷.

³⁵ *Ibidem*, p. 453, nota 632.

³⁶ *Ibidem*, p. 341.

³⁷ *Ibidem*, p. 342, nota 485. Părintele Stăniloae explică învățătura Sfântului Maxim în sensul că Dumnezeu n-a creat făpturile ca, prin unire, să le contopească între ele sau cu Sine. Modul unirii nu alterează rațiunile individuațiunii lor sau componentele. Nici iubirea între oameni nu desființează persoanele lor. De aici concluzionează părintele că se poate vedea clar valoarea și durata eternă a persoanelor, ca cele mai ireductibile și neînlocuibile unități.

cum explică părintele Stăniloae³⁸. Această concluzie ar trebui să o tragem și dacă am vorbi de o lucrare naturală a Mântuitorului Iisus Hristos, conchide Sfântul Mărturisitor, întrucât: „dacă am vorbi de o singură lucrare ipostatică, L-am înstrăina pe Hristos de Tatăl și de Duhul după lucrare, căci n-ar avea nimic comun cu Tatăl și cu Duhul”. Sinteza fericitului Maxim este clară: „nu dorim nicidecum să mărturisim o singură lucrare naturală sau ipostatică în Cuvântul întrupat și cu desăvârșire înomenit. Căci nimeni, de la dumnezeiasca Lui pogorâre la noi și până la Sfinții Părinți, nu ne-a predat să mărturisim o singură lucrare naturală sau ipostatică în El; nici una singură în mod deslușit, după câte știu, decât singur dumnezeiescul Chiril. Dar aceasta o primim cu tot sufletul, deși e numai a lui, din pricina unirii. Și atunci, cum nu se cuvine să primim cu bucurie și expresiile duale ale aproape tuturor Sfinților Părinți, dar și pe a lui, din pricina deosebirii între ele? Aceasta, pentru ca nu cumva, prin invocarea și primirea expresiei lui despre una singură, să eliminăm și să desfășurăm cuvintele lui și ale altor sfinți, ca și când niciunui dintre ei, ci numai lui Chiril i s-ar fi încredințat exactitatea binecredincioasă a propovăduirii, iar aceasta nu prin alte cuvinte ale lui, care arată deosebirea, ci numai prin expresia «o unică și înrudită lucrare»³⁹”.

Sfântului Maxim a arătat în scrierile și epistolele sale că Mântuitorul Hristos a avut fire omenească cu voință omenească proprie și voință dumnezeiască proprie, ambele fiind ale ipostasului Său. Voința omenească este a Lui, și nu a omului, pentru că este a Persoanei dumnezeiești înomenite, Care S-a născut cu fire omenească din trupul și sângele Preasfintei Fecioare Maria. Domnul nu S-a folosit de voința Lui cum ne folosim noi de voința noastră, ci S-a folosit de ea pentru mântuirea și îndumnezeirea noastră. Dacă voința noastră omenească a devenit voința Cuvântului întrupat este clar că ea s-a întărit prin asumarea ei în Persoana Sa, odată ce a fost luată din Preasfânta Născătoarea de Dumnezeu. Stăpânul Legii împlinește această economie pentru a putea folosi cu libertate supremă legile date de El cărora s-a supus omul prin slăbiciunile sale și cărora, în parte, e supus și El de bună voie. În felul acesta Fiul lui Dumnezeu înomenit, pe de o parte, se supune legilor umane, iar pe de alta le biruiește în însăși firea Sa umană unită cu firea divină în ipostasul Său. Astfel această libertate supremă a lui Dumnezeu, manifestată în conceperea Sa din Preacurata Fecioară Maria, este atât biruința față de legile

³⁸ Mai adăugăm la aceasta și explicația Sfântului Maxim care zice: „Deci, de nu vom primi și înțelege astfel în chip binecredincios, expresiile la singular ale sfinților, adică „lucrarea teandrică” și „lucrarea cea una și înrudită”, potrivit rațiunii unirii, ci vom înțelege această lucrare ca naturală și ca ipostatică, „vom dogmatiza pe Mântuitorul Hristos în mod necesar o fire unică, nepărtașă de nici una din cele din care constă, fiindcă Hristos nu e niciuna după fire. Fiindcă nicio fire nu comunică prin fire cu altă fire, ci este nepărtașă de oricare alta, fiind cu totul deosebită prin ființă”.

³⁹ Ibidem.

Cunoașterea Tainei Înomenirii Fiului lui Dumnezeu la Sfântul Maxim Mărturisitorul (I)

firii prin umanitatea Sa înviată și îndumnezeită cât și eliberarea noastră din moarte și stricăciune.

Dumnezeu, deci, S-a făcut om, fără schimbare sau alterare „*pentru ca să se întărească ceea ce este al nostru și să se facă crezut ceea ce e mai presus de noi*”⁴⁰, zice Sfântul Maxim. Pentru aceasta Fiul Tatălui a făcut străvezie dumnezeirea Sa prin însăși firea Lui omenească, păstrând pe de o parte firea umană asumată în ipostasul Său, împreună cu însușirile ei naturale, fără de care nu ar fi fire ceea ce a asumat, iar pe de alta conservând și unirea cu firea dumnezeiască în ipostasul Său. De bună seamă că „*firea umană s-a păstrat în deosebirea ei naturală*, afirmă Sfântul Maxim, *iar firea divină s-a arătat cunoscută în identitatea ipostatică, arătându-se cu înțelepciune și binecredincioșie rațiunea întregă a iconomieii, în același timp neamestecată și neîmpărțită*”⁴¹. Astfel, Fiul lui Dumnezeu a rămas permanent ceea ce era, Dumnezeu adevărat, și a păstrat și firea umană în ceea ce ea era, fiind și om adevărat, în afară de păcat. Dumnezeirea Lui nu s-a schimbat în nimic, precum și omenirea Lui a rămas aceeași, fără să se prefacă în altceva sau să fie înghițită de firea divină.

Referitor la relația Fiului lui Dumnezeu cu umanitatea Sa trebuie să subliniem faptul că Sfântul Maxim susține că aceasta nu e nici organ tehnic, nici organ natural al Lui, nu e nici unealtă pasivă, fără o lucrare proprie, nici prelungire a firii dumnezeiești, având aceeași lucrare ca aceasta, ci e unită cu firea dumnezeiască ca un organ viu, fără să fie contopită într-o singură fire. Această lucrare iconomică demonstrează că Dumnezeu operează printr-o umanitate activă, unită cu firea Lui divină, având-o colaboratoare strânsă cu El în iconomia mântuirii noastre. Fără îndoială că în acest context unirea firilor în Subiectul divin pune în discuție taina naturii umane în care Dumnezeu se arată lucrător prin lucrarea omenească, rămânând Dumnezeu întru toate și om întru toate. El face din firea Sa omenească un organ intim, nu o unealtă exterioară, aceasta arătând pe Dumnezeu ca lucrător direct prin ea pentru mântuirea noastră⁴². Relația dintre naturile Sale se vede lămurit în cuvintele Mântuitorului rostite la răstignirea Sa pe cruce: „*Părinte, de este cu putință, să treacă de la Mine acest pahar*”⁴³. La prima vedere, cele spuse de Domnul dau impresia că voința umană nu urmează

⁴⁰ *Ibidem*, p. 319.

⁴¹ *Ibidem*, p. 320.

⁴² Sfântul Maxim Mărturisitorul subliniază prin aceasta că Dumnezeu Fiul, unind pe om cu sine, fără să-l absoarbă în persoana sa, a arătat că are o lucrare compusă a unei firi compuse. (*Epistola aceluiași celor ce zic că trebuie să se vorbească de o singură lucrare a lui Hristos, pentru faptul că, fiind mai plin de putere, cea dumnezeiască stăpânește pe cea omenească, trebuie să li se răspundă așa, op. cit.*, p. 321).

⁴³ Matei 26, 39.

numaidecât voinței divine, atitudine care ar induce chiar o rezistență sau o împotrivire la actul răstignirii. Desigur, dar aceste impresii se lămuresc imediat în partea a doua a cererii Celui răstignit: „*Dar să nu se facă voia Mea, ci voia Tată!*”! Evident, Sfântul Maxim consideră că aceste cuvinte „*nu sunt o expresie a împotrivirii, nici a friciei, ci mai degrabă a acordului desăvârșit și al consimțirii*”⁴⁴. Deci, Mântuitorul Hristos, rostind aceste cuvinte, nu i s-a adresat nimănui, dimpotrivă El a mărturisit consimțirea deplină a voinței omenești cu voința Lui dumnezeiască și părintească. În felul acesta El a adevărat indubitabil prezența în Persoana Sa a celor două voințe și a două lucrări după fire.

Desigur, după cum vom vedea într-un capitol special din lucrarea noastră, analiza duhovnicească a Sfântului Maxim, referitoare la tema voinței omenești a Mântuitorului Hristos, are în vedere deosebiri între fire și persoană, între rațiunea firii și modul concretizării și precizării voinței firii prin ipostas sau persoană. Astfel de precizări aduse sensului persoanei erau necunoscute de filosofia antică dinaintea înomenirea Logosului, dar afirmate categoric de Sinodul de la Calcedon însă insuficient lămurite⁴⁵. Este clar că Sfântul Maxim, un fin cunoscător al filozofiei elinești, deosebea rațiunea celor create, și mai ales a naturii umane, de modul de folosire a ei de către om, care poate fi foarte variat, fără să iasă din rațiunea lor. Prin această explicație Cuviosul a dorit să precizeze că Dumnezeu a făcut toate după rațiunea Sa și cu o structură statornică, lăsând loc libertății umane în folosirea acestei rațiuni.

Deci, Mântuitorul Iisus Hristos, Cel îndoit în fire, are două voințe și două lucrări, neavând nici una din cele două firii ale Sale vreă împotrivire una față de cealaltă, chiar dacă se păstrează în toate deosebirea celor din care și în care și Care era El după fire. El își manifestă astfel voia lui omenească și în negarea feririi de voia Lui dumnezeiască și în negarea refuzului paharului suferinței. Dacă El s-ar opri de la o voire contrară voii Tatălui, s-ar opri și de la refuzul paharului în acord cu Tatăl. Iarăși, dacă s-ar fi ferit de pahar, voia aceasta n-ar fi fost mântuitoare, lucru care ar

⁴⁴ Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Despre Cuvântul*: „*Părinte, de este cu puțință, să treacă de la Mine acest pahar*”, *op. cit.*, p. 322.

⁴⁵ În scrierile antimonotelite Sfântul Maxim va arăta că voința ține de firea rațională a omului, reprezentând mișcarea ei liberă spre desăvârșire în unirea cu Dumnezeu, când e menținută în acordul ei cu firea umană și cu voia Creatorului acesteia. Căci voința e una cu libertatea și Fiul lui Dumnezeu Cel întrupat nu duce firea omenească spre mântuire ca pe un obiect lipsit de voință. În felul acesta Sfântul Maxim a subliniat clar că omul nu se conduce numai de un impuls involuntar, ca animalul. Așa că o fire omenească fără voință nu e o fire omenească reală. Prin urmare, dacă Fiul lui Dumnezeu n-ar fi „*asumat*” ceva în ipostasul Său divin acel ceva n-a fost mântuit. Desigur, voința poate lua și forma unei socotințe contrare firii și lui Dumnezeu. Dar în Hristos ea n-a luat această formă, pentru că Cel ce Se manifestă prin ea este ipostasul cel unul sau Cuvântul lui Dumnezeu Cel întrupat, Care o ține în acord cu voia Sa dumnezeiască.

Cunoașterea Tainei Înomenirii Fiului lui Dumnezeu la Sfântul Maxim Mărturisitorul (I)

fi dovedit că Mântuitorul Hristos ar fi avut numai voia dumnezeiască⁴⁶. Dar, cum Fiul lui Dumnezeu tocmai pentru aceasta a venit în lume și s-a făcut om ca să ne mântuiască prin cruce și înviere, aceste cuvinte ale Domnului, spune mai departe Sfântul Maxim, „se referă la voința comună a Preasfintei Treimi și la voința firii umane. Deci, «Nu precum Eu voiesc», înlătură împotrivirea și prezintă acordul voinței omenești a Mântuitorului cu voința Lui dumnezeiască și părintească, ca a Cuvântului întrupat Care a dat ființă firii Sale omenești și a îndumnezeit-o”⁴⁷. „De aceea, continuă Cuviosul Maxim, ca Unul ce S-a făcut pentru noi ca noi, a spus (în chip potrivit omului) Tatălui: «Să nu se facă voia Mea, ci a Ta», Cel prin fire Dumnezeu având și ca om voința să împlinească voința dumnezeiască”. Așadar, Mântuitorul nostru S-a arătat prin amândouă firile, „din care și în care și al căror ipostas era”⁴⁸, voitor al mântuirii oamenilor: prin una, ca binevoind împreună cu Tatăl și cu Duhul, iar prin alta „ascultător făcându-Se până la moarte, iar moartea pe cruce”⁴⁹ și împlinind prin trup marea taină a mântuirii noastre. Mai mult, prin acest sacrificiu de Sine și prin faptul că nu refuză paharul, Fiul lui Dumnezeu înomenit Își pune voia omenească în acord perfect cu firea dumnezeiască. Aceasta ne confirmă faptul că în El voia dumnezeiască se arată în unitate cu cea omenească, iar voia omenească se deschide voii dumnezeiești.

Sfântul Maxim precizează în combaterea ereticilor cum că furtuna acestora s-a ridicat de totdeauna împotriva Sfintei Biserici universale a lui Dumnezeu. Dar, pentru că Biserica este întemeiată pe mărturisirea binecredincioasă a Apostolilor, nicio mișcare a gurilor viclene ale ereticilor, deschise ca niște porți ale iadului, nu au putut face vreun rău Trupului tainic al Domnului. Astfel că adevărații mărturisitori ai adevărului nu s-au temut niciodată de uleiul fals al ereziei, dimpotrivă, în noianul luptelor, au dobândit și mai mult curaj și înțelepciune, prin Duhul Sfânt. Ereticii, în schimb, cei mândri și fățarnici, nu s-au putut apropia de adevăr, întrucât s-au închis tot mai mult în iadul singurătății lor, fiind stăpâniți de duhul cel

⁴⁶ De bună seamă, Mântuitorul Hristos voia prin amândouă voințele mântuirea noastră. Ca Dumnezeu el binevoiește împreună cu Tatăl și cu Duhul, iar ca om S-a făcut ascultător pentru noi Tatălui. Astfel, El a îndreptat firea noastră în Sine și prin ea și pe noi, deschizându-ne calea spre Tatăl. Evident, această deschidere prin voia omenească înseamnă concret punerea de acord a voii Lui omenești cu voia Sa dumnezeiască. Este clar că acest acord l-a putut realiza numai în El pentru că El este Persoana ambelor firi, divină și umană. Deci, Fiul lui Dumnezeu, înomenindu-se, a deschis prin voia Sa firea noastră ca să voiască numai binele, al cărui Subiect s-a făcut. El a deschis, în Sine, dumnezeirea umanului și umanul lui Dumnezeu, prin voile lor. S-a făcut, ca om, ascultător Sieși ca Dumnezeu și, prin aceasta, și Tatălui, El Însuși făcându-Se și Subiect uman plin de aceeași iubire filială față de Tatăl, subliniază părintele Stăniloae (*Ibidem*, p. 325, nota 459).

⁴⁷ *Ibidem*, p. 324.

⁴⁸ *Ibidem*, p. 324.

⁴⁹ Filipeni 2, 8.

rău. De bună seamă, subliniază Sfântul Mărturisitor, numai în adevărul credinței și în dragostea divină credincioșii sunt în comuniunea liberă cu Dumnezeu și cu oamenii. Ereticii însă, datorită răutății lor sufletești, au acuzat întotdeauna pe ortodocși, propovăduitorii dreptei credințe, de apostazie, nesimțindu-se vătâmați de lipsa harului, cum subliniază Sfântul Maxim. Aceștia nu se bucură nici de veacul acesta, nici de cel viitor, pentru că s-au despărțit de adevărul mântuitor. Ei trăiesc în nestatornicie și sunt repede schimbători din rău în mai rău. Cu adevărat, afirmă Sfântul Cuvios Maxim, cei rău credincioși sunt plini de mirosul cel greu al iadului și goi de orice har, nepropovăduind învățătura adevărată, cum erau nestoriezii și monofiziții, ci negând întreaga iconomie a lui Dumnezeu cu privire la om. Aceștia, despărțind de la Cuvântul lui Dumnezeu trupul însuflețit rațional și luat din Neprihănită și Preasfânta și Preaslăvita Fecioară de Dumnezeu Născătoare, chiar dacă par a-L mărturisi cu gura spre amăgirea ascultătorilor, totuși neagă cu desăvârșire întruparea Domnului și unirea celor două firi în ipostasul Său. În felul acesta eretici tăgăduiesc în mod clar, după unire, toată existența firilor din care este Domnul Hristos. Sfântul Maxim Mărturisitorul a prezentat pe eretici ca pe niște „oamenii înșelători – care, din pricina relei obișnuințe, au fost învățați de satana să se dăruiască mai mult morții decât lui Dumnezeu și bunătăților rânduite sfinților”. Aceștia sunt dintre aceia care stăruie în rău și reușesc să întoarcă pe oameni spre vărsătura proprie ca pe niște câini⁵⁰. Desigur, cei care voiesc să rămână astfel nevindecați și să continue să respingă până la sfârșit harul Domnului Hristos se vor pierde⁵¹. Pierzania ereticilor rezultă din născocirile lor, aceștia punând pe seama unuia din Părinți amăgind pe oameni și prețuind cearta în locul iubirii dumnezeiești. Ei mint împotriva adevărului, neîncetând să-i facă pe cât mai mulți să se împotrivescă adevărului și să se despartă de el⁵². Îndemnul Sfân-

⁵⁰ Proverbe 26, 11.

⁵¹ Iată ce spune Sfântul Maxim Mărturisitorul unor călugărițe care căzuseră în erezie: „Dar dacă ținând în minte înfricoșătoarea Judecată a lui Hristos, la care se va aproba judecata mea comunicată vouă despre acestea în prezența îngerilor și arhanghelilor și a toată mulțimea oștilor cerești și a toată mulțimea omenească, vă veți căi și veți reveni iarăși la Dumnezeu care vă cheamă prin har, voi hotărî să țineți proprietățile dăruite vouă de mine și nu voi înceta, până ce Providența îmi va dăruia viața pământească și trecătoare, să cuget la alte modalități spre o și mai mare ajutorare a voastră”. Răvna Sfântului Părinte merge foarte departe, până la martiriu, zicând: „Ba nu voi înceta să mă dau pe mine însumi răscumpărare pentru sufletele voastre, dacă timpul va aduce trebuința să fac aceasta. Și mă voi da cu toată inima, dacă Dumnezeu mă va chema la aceasta prin harul Său. Numai să vă redați pe voi iarăși Mântuitorului Hristos Dumnezeu și să vindecați, prin întoarcere, tăierea și despărțirea pricinuită de voi trupului Lui” (Epistola 18. A aceluiași, din partea lui Gheorghe, prealăudatul prefect a Africii, către călugărițele ce s-au despărțit de Sfânta Biserică Universală din Alexandria, op cit., p. 229).

⁵² Sfântul Maxim Mărturisitorul, într-una din epistolele sale, spunea că ereticii, neputându-se întemeia pe rațiunea lor, alterează prin agresiune adevărul. Aceștia aleg adevărul în locul minciunii

Cunoașterea Tainei Înomenirii Fiului lui Dumnezeu la Sfântul Maxim Mărturisitorul (I)

tului Maxim este părintesc, ca și al Sfântului Apostol Pavel: „Vă îndemn, fraților, să vă feriți de cei ce aduc dezbinări și sminteli împotriva învățaturii pe care ați primit-o și să vă depărtați de ei. Căci unii ca aceștia nu slujesc Domnului nostru Iisus Hristos, ci pântecelei lor, și prin vorbele lor frumoase și măgulitoare înșală inimile celor simpli”⁵³. Ereticii, firește, sunt slujitorii satanei, după același Apostol Pavel, care vor fi pedepsiți după faptele lor⁵⁴. Viclenia voinței și purtarea înșelătoare a acestora, subliniază Sfântul Maxim, a dat-o de înțeles și Domnul Hristos în Evanghelii, zicând: „Feriți-vă de proorocii mincinoși, care vin la voi îmbrăcați în haine de oi, iar pe dinăuntru sunt lupi răpitori. Din roadele lor îi veți cunoaște pe ei”⁵⁵. Așadar, cum spune Sfântul Ioan Evanghelistul: „Jubiților, nu credeți oricărui duh. Ci cereți duhurile de sunt ale lui Dumnezeu. Că mulți prooroci mincinoși au ieșit în lume. În aceasta cunoașteți în Duhul lui Dumnezeu: că tot duhul care mărturisește pe Iisus Hristos venit în trup este din Dumnezeu. Și tot duhul care nu mărturisește pe Domnul Iisus Hristos venit în trup nu este al lui Dumnezeu, ci este duhul lui antihrist, despre care ați auzit că vine și acum este în lume”⁵⁶.

Cuvintele drepte credințe, precizează Sfântul Maxim, au mare folos pentru împăcarea oamenilor cu Dumnezeu, pentru aceea ele trebuie ținute cu toată luarea-aminte și grija. De asemenea, este necesar ca pentru mântuirea personală omul să respingă cu toată puterea pe cei ce nu primesc bine-credințioasele și mântuitoarele dogme ale Bisericii. Pentru a fi mai bine edificați, Sfântul Maxim precizează că ereticii sunt propovăduitori ai învățaturii lui antihrist care nu mărturisesc pe Domnul și Dumnezeu nostru Iisus Hristos în trup. Ei războiesc Biserica lui Dumnezeu, tăgăduind firea trupului, prin aceea că nu voiesc a mărturisi că ea s-a păstrat și este în Hristos, și nu se cutremură să se înfățișeze pe ei drept propovăduitori ai unei învățături potrivnice lui Dumnezeu. Adevăratul credincios este acela care se adapă din băutura dumnezeiască curată a învățaturii bisericesti, având curățită frumusețea bine-credințioșiei. El mărturisește astfel cu curaj înaintea lui Dumnezeu și a oamenilor toate bine-credințioasele cuvinte ale Sfinților Părinți despre Mântuitorul Hristos și despre Biserica Sa, propovăduită de cei ce s-au făcut slujitori ai harului. Mărturisirea adevărului trebuie să fie astfel, cum spune Sfântul Maxim: „mărturisim pe Domnul nostru Iisus Hristos compus «din două firi», compus din dumnezeire și umanitate; și «în două firi», ca cei ce-L cunoaștem fiind în dumnezeire și umanitate. Căci precum, spunând din două firi, credem că El e din dumnezeire și umanitate, așa, spunând și în două firi, Îl arătăm pe El, cum

și introduc viclenia împotriva celor simpli sub masca pretinselor dogme.

⁵³ Romani 16, 17-18.

⁵⁴ II Corinteni 11, 13-15.

⁵⁵ Matei 7, 15-16.

⁵⁶ I Ioan 4, 1-3.

se cuvine, existând în dumnezeire și umanitate, ca nedespărțit după unire de nici una din cele două firi din care S-a constituit, ci ca existând și fiind cunoscut în ele, din care și este pururea”. De aceea Îl mărturisim pe El iarăși „două firi”, unite în mod neîmpărțit după ipostas, ca fiind Același Dumnezeu adevărat și om, crezând că sunt adevărate numele acestea chiar prin lucruri. Căci precum Îl credem fiind și numit Fiul lui Dumnezeu prin fire și în adevăr, pentru identitatea ființei cu Dumnezeu și Tatăl, așa zicem că Același este și se numește și Fiu al Omului și făcut om prin fire și în adevăr pentru înrudirea naturală (după fire) cu cea care L-a născut pe El după trup. Fiindcă, dacă nu-L vom mărturisi pe El două firi, ca Dumnezeu și totodată om, vom fi vădiți ca spunând că S-a compus din simple numiri, și nu din realități, și că nu este cu adevărat ceea ce e indicat că este prin numiri”⁵⁷. Prin urmare, conchide Sfântul Maxim, „nu vom înceta să mărturisim, precum s-a spus, pe Mântuitorul Hristos din două firi, ca fiind din dumnezeire și umanitate; și în două firi, ca fiind în dumnezeire și umanitate; și două firi, crezându-L pe Același ca fiind Dumnezeu și totodată Același fiind om. Căci nu e numai din acestea, ci și acestea; și nu numai acestea, ci și în acestea, cunoscându-L ca fiind întreg din părți, și un întreg în părți, și un întreg prin părți. Căci dacă El, dând existența celor ce sunt, le-a dăruit și puterea duratei, spre a nu se amesteca speciile între ele și a se preface unele în altele, ci spre a rămâne toate conform rațiunii după care au fost făcute de El – ca din fermitatea tuturor în identitatea lor naturală, privitorii atenți ai celor dumnezeiești să vadă, pe cât e cu putință, pe Creatorul și Orânduitorul universului –, cu atât mai mult va adevăra în Sine nesfârșita Lui putere de a rămâne ceea ce era și de a Se face ceea ce nu era, existând, fără nici o lipsă și neschimbat, amândouă”. În consecință, mărturisirea adevărului credinței noastre după Sfântul Maxim Mărturisitorul este următoarea: „Unul din Sfânta și Cea de o ființă Treime, Fiul Unul-Născut – fiind Dumnezeu desăvârșit după fire și luând cu adevărat trupul cel de o ființă cu noi, însuflețit rațional, și mintal, din Sfânta Maică a lui Dumnezeu și Pururea Fecioara, și unindu-l cu Sine în mod propriu și nedespărțit după ipostas – este astfel Unul ca și înainte, dar nu compus după ipostas (e simplu, căci e ipostasul Cuvântului ce a rămas Dumnezeu), ci îndoit în fire, căci S-a făcut trup. Aceasta pentru ca prin cele două firi, după ființă, să fie de același neam cu cele extreme și părțile Sale să păstreze deosebirea naturală întreolaltă, iar prin unitatea persoanei, având între părțile Lui o deplină identitate, să aibă față de cele extreme și o distincție personală ca Unul ce e Unul și Singur și, prin identitatea neslăbită naturală și ființială ce o are cu amândouă extremele, să fie

⁵⁷ Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Către Ioan Cubicularul. Despre dreptele dogme ale lui Dumnezeu și împotriva ereticului Sever*, p. 140-141.

Cunoașterea Tainei Înomenirii Fiului lui Dumnezeu la Sfântul Maxim Mărturisitorul (I)

desăvârșit în amândouă: *ca Dumnezeu și totodată ca om*⁵⁸. Această confesiune de credință rezumată de Sfântul Mărturisitor are în vedere combaterea celor care trădează învățătura cea adevărată și realitatea istorică. Deci, „*odată ce Dumnezeu a fost cu noi în trup și cunoștința dumnezeirii Lui s-a făcut tuturor cu atât mai grea cu cât s-a făcut mai desăvârșită și cu cât adevărul umanității luate de El s-a făcut mai vădit, cuprinzând marginile lumii prin propovăduirea plină de putere a Părinților ce au vestit-o*”. Desigur, ereticii au decăzut pe Fiul lui Dumnezeu înomenit din însușirile Lui naturale, nepăstrând identitatea fiecărei părți. Ca atare, dacă Fiul lui Dumnezeu „*nu păstrează fără lipsuri identitatea fiecărei părți – cu excepția păcatului, zice Sfântul Maxim, cum spun dumnezeieștii Părinți – cu cele din care și în care este în mod propriu Cuvântul întrupat și după unire, va fi un dumnezeu cu lipsuri, dacă mai poate exista peste tot un dumnezeu nedesăvârșit; de asemenea, va fi și om cu lipsuri, dacă peste tot mai poate fi om cel căruia îi lipsesc unele însușiri naturale*”⁵⁹.

Concret, cum vom vedea mai departe, Sfântul Maxim a scris împotriva ereticilor Nestorie și Sever al Antiohiei⁶⁰, a nestorienilor și a apolinariștilor. Sever de

⁵⁸ *Ibidem*, p. 329.

⁵⁹ *Ibidem*.

⁶⁰ Considerăm necesar să facem o scurtă prezentare a învățăturilor eretice ale lui Nestorie și ale lui Sever de Antiohia. Sever de Antiohia susținea cu viclenie că ipostasul este identic cu firea, ca să ajungă la concluzia că în Mântuitorul Hristos este o singură fire. Pentru ași ascunde rătăcirea el introducea împărțirea, vorbind de o unire a ipostasurilor. De asemenea, ereticul, ca să se apere de învinuirea de nerecunoaștere a firilor, pe care le înlocuiește printr-o simplă deosebire de numiri, recurgea la o simplă deosebire în calități naturale. Ca și Nestorie, care admitea o simplă unire formală, introducând o împărțire reală, și Sever, vorbind de o simplă deosebire a firilor, susține în realitate o confundare a lor. Sever, mai spunea că, din iconomie, ipostasul e identic cu firea în întruparea, iar deosebirea în calitățile naturale, identică cu deosebirea reală după fire. El se întemeia pe faptul că orice calitate se numește naturală și e socotită că se arată în lucrare. Sfântul Maxim arăta în această prezentare că Sever, fiind demascat cu argumente că propovăduiește în mod clar închipuirea lui Manes, contopirea susținută de Apolinarie și contragerea firilor după unire într-o singură ființă, schimba cuvintele folosite de el însuși, spunând că prin fire a înțeles ipostasul. Manes susținea că Mântuitorul Hristos n-a luat decât o fire părută, căci materia fiind prin esență rea, Dumnezeu n-a putut lua un trup real. Apolinarie socotea că Dumnezeu Cuvântul, înlocuind mintea omenească cu Sine ca Logos, a combinat din trupul nostru și din Cuvântul dumnezeiesc o singură fire. Eutihie spunea că, după unire, cele două firi au devenit în Hristos o singură fire. Afirmarea ereticului, cum că unirea s-a făcut din ipostasuri sau persoane, îl demasca ca unul care cugetă împărțirea ipostasurilor învățată de Ebion, Pavel de Samosata și Nestorie. Aceste afirmații ale lui Sever socotea prezența și lucrarea Cuvântului în Hristos după har ca într-un prooroc, declarând că prin ipostasuri a înțeles firele. De aici Sever mergea mai departe în confuzia lui, dogmatizând neexistența firilor unite și vorbind de calități, dar nu de firi deosebite sau de deosebirea ființelor în Hristos după unire. Deci, Sever căuta să-și mascheze ideea că în Domnul Hristos nu sunt două firi cu admiterea unor deosebiri în firea cea una, apoi și prin ideea că firea e una cu ipostasul. El se putea apăra astfel, când era acuzat că nu admite decât o singură fire, cu afirmarea că el admite un singur ipostas. Iar când era acuzat de nestorianism,

Antiohia, derutând pe adevărații cinstitori de Dumnezeu, afirma că în Mântuitorul Hristos s-au păstrat deosebirile dintre calitățile divine și umane, dar continua să refuze admiterea a două naturi în ipostasul Lui. Sever amesteca firile divină și umană, făcând din ele o singură fire, care nu e nici dumnezeiască, nici omenească, ci ceva intermediar între ele. Deci, Domnul nu putea mântui pe oameni, întrucât firea cea unică din El e nemuritoare și muritoare, și tare, și slabă, și slăvită și umilită, subliniază Sfântul Mărturisitor⁶¹. Față de afirmația ereticului Sever că Domnul Hristos are o fire compusă, Sfântul Maxim afirma că nu există o „*fire compusă*”, ci se poate vorbi de un ipostas compus al lui Dumnezeu Cuvântul. Ipostasul poate fi unic și totuși complex, dar o fire nu poate fi compusă fără să-și piardă identitatea. Desigur, la om se poate vorbi de o fire compusă din suflet și trup, pentru că ambele fac parte dintr-o specie și se naște în felul acesta. Însă în Mântuitorul Hristos subzistă atât firea divină ce aparține Persoanei Logosului din veci, cât și firea umană „*asumată*” de El într-un moment temporal, în mod liber, pentru a o îndumnezei. De aici se înțelege că umanitatea Domnului are cunoștința că este asumată de ipostasul dumnezeiesc a Celui care s-a făcut om pentru noi⁶². Deci, față de Sever, care admitea numai o fire, Sfântul Maxim sublinia adevărul

declara că înțelege prin cele două ipostasuri firile. Folosea în mod labil termenii ipostas și fire, aici spunând că sunt identici în înțeles, aici că sunt deosebiți. De fapt el nu recunoștea nici două firi, nici două ipostasuri și nu înțelegea decât două feluri de calități, cărora le spunea în mod înșelător divine și umane. Nu vedea în calitățile deosebite semnul apartenenței lor la firi deosebite (Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Epistola către același Marin. Din scrierea despre lucrări și voințe*, cap. 50, p. 298).

⁶¹ Această doctrină era proprie mai degrabă panteismului. După cum știm, panteismul este concepția filozofică ce identifică pe Dumnezeu cu natura sau universul fizic. Astfel Dumnezeu și firea înconjurătoare sunt, în esență, același lucru - sau că totul este al unui Dumnezeu atotcuprinzător, imanent și abstract. Omul, fiind parte a universului, este o parte a lui Dumnezeu. Termenul „*panteism*” a fost inventat de scriitorul irlandez John Toland în 1705. Unii panteiști acceptă ideea liberului arbitru susținând că oamenii pot alege între bine și rău, chiar dacă au sentimentul că există o ființă mai mare de cât ei din care și ei fac parte. Mai sunt unii panteiști care cred într-un scop comun pentru natură și om, în timp ce alții resping ideea de scop și consideră existența ca o existență pentru plăcerea proprie. Schopenhauer susținea că panteismul n-are morală. Panteismul clasic echivala existența cu Dumnezeu fără a încerca să redefinească sau să minimalizeze niciun termen. Adepții acestei filozofii credeau într-un Dumnezeu personal, conștient și omniscient, și considerau acest Dumnezeu ca unind toate religiile adevărate. În multe feluri, panteismul clasic este similar cu monismul, în măsura în care consideră toate lucrurile, de la energie până la materie, gândire, timp, ca fiind aspecte ale unui Dumnezeu personal atotcuprinzător. În afară de acest panteism clasic există și un panteism naturalist care susține că universul, deși inconștient și nesimțitor ca întreg, este totuși un focar plin de înțeles pentru împlinirea mistică. Astfel, natura este văzută ca fiind Dumnezeu numai într-un sens netradițional, impersonal. Panteismul naturalist se bazează pe opiniile relativ recente ale lui Baruch Spinoza și ale lui John Toland.

⁶² Despre tema aceasta la Sfântul Maxim, a se vedea: Felix Heinzer, *Gottes Sohn als Mensch*, Fribourg, Suisse, 1980.

Cunoașterea Tainei Înomenirii Fiului lui Dumnezeu la Sfântul Maxim Mărturisitorul (I)

că Mântuitorul Hristos e „în două firi, din două firi sau două firi”. În felul acesta, Cuviosul lărgea considerabil formula de la Calcedon care spunea despre Logosul înomenit că e numai „în două firi”⁶³.

Unul Născut al Tatălui e Dumnezeu adevărat, după ființă, și om adevărat, după iconomie

Dumnezeiasca Întrupare a generat, după Sfântul Maxim Mărturisitorul, dogmele cele mai subtile ale dreptei credințe, scoțând în evidență prin cuvinte și expresii ceea ce este comun și universal, din punct de vedere al ființei și al persoanei, și ce este particular și propriu, precizând clar înțelesul unirii ipostaice a celor două firi în Persoana Mântuitorului Hristos. Această expunerea dogmatică, „*nu are nimic de la sine*, zice Cuviosul, *ci înfățișează ceea ce au învățat Părinții, neschimbând nimic din învățătura lor*”⁶⁴. Aceste cuvinte prefațază învățătura despre ființă și fire, elemente comune și universale ale întrupării, și despre propriu și particular care privesc ipostasul sau persoana. În precizarea acestei învățături Sfântul Maxim a adus argumente atât din Sfânta Scriptură cât și din teologia Sfinților Părinți. La loc de cinste în hristologia Cuviosului au fost Părinții Capadocieni⁶⁵, a căror cu-

⁶³ Cum constatăm această formulă a Sfântului Maxim cuprinde și expresia monofiziților „*din două firi*”, ferindu-o însă de sensul că „*din două firi*” a rezultat o singură fire. La aceasta trebuie să adăugăm imediat afirmarea că Mântuitorul Hristos e „*două firi*” reale, dar unite în așa fel încât au un ipostas unic al Logosului înomenit. Desigur, Sfântul Maxim va evidenția mereu în lucrările sale că taina unirii celor două firi într-un ipostas este o realitate mai presus de putința noastră omenească de a o înțelege. Mai adăugăm la aceasta că deși Sfântul Maxim vedea această unire ipostatică în mod apofatic, totuși uneori încearca să-și întemeieze învățătura despre unire pe ideea unei „înrudiri” sau „conformități” între firea omenească și dumnezeiască, așa cum o anumită conformitate există și între materie și spiritul uman, care-și poate face din materie un trup, ca organ de manifestare a lui. Este demn de subliniat că în general, Sfântul Maxim afirmă clar valoarea firii omenești în fața lui Dumnezeu, Care a creat-o ca s-o măntuiască și s-o îndumnezeiască pentru vecie, nu ca s-o știrbească prin apropierea Lui de ea. (A se vedea Pierre Peret S.J., „Christologie et théologie trinitaire chez Maxime le Confesseur, d’après sa formule «deux natures desquelles, en lesquelles et laquelle est le Christ», în vol. *Maxime le Confesseur. Actes du Symposium sur Maxime le Confesseur, 28 sept. 1980*, Fribourg, 1981, pp. 215-223).

⁶⁴ Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Epistola către Preaiubitul de Dumnezeu Cosma, diaconul din Alexandria. Despre ceea ce e comun și propriu, adică despre ființă și ipostas*, p.182.

⁶⁵ Sfântul Maxim, aducând ca mărturie cuvintele Sfântului Vasile cel Mare, despre ipostas, zice: „*Iar de trebuie să spunem și noi pe scurt ceea ce socotim, vom zice că ceea ce deosebește comunul de propriu aceea deosebește ființa de ipostas. Căci fiecare din noi participă atât la rațiunea comună de a fi a ființei, cât și la proprietățile particulare referitoare la ea, prin care cutare este cutare*”. Tot din Sfântul Vasile, Cuviosul mai zice: „*Ființa și ipostasul au deosebirea pe care o are comunul față de fiecare. De exemplu, cea pe care o are animalul față de cutare om*”. Tot Sfântul Ca-

getare este pusă în evidență cu „*simfonia dogmelor noastre*”. Această alcătuire de

padocian a scris, tâlcuind sensul cuvântului „*de o ființă*” că: „*Această expresie îndreptează și răul lui Sabelie. Căci desființează identitatea ipostasurilor și introduce noțiunea deplină a persoanei*”. Prin urmare „*cel ce nu mărturisește comunul ființei cade în politeism, așa cel ce nu admite cele proprii ipostasurilor e dus în iudaism*”. (Sfântul Vasile cel Mare, *Epistola 500; Epistola 64*).

Prin termenul deoință indică deosebirea persoanelor și identitatea de ființă. Puse în textul dogmatic aceste cuvinte ne arată că Fiul este din ființa dumnezeiască ipostaziată în Tatăl prin nenaștere. El nu se naște nici dintr-o fire dumnezeiască impersonală sau generală, dar nici din Persoana Tatălui. El nu este Fiul voinței, dar nici Fiul unei naturi neipostatice. Deci, cum precizează Sfântul Maxim, Părintii, pentru a explica dogma Preasfintei Treimi, au trebuit să clarifice raporturile între persoanele distincte și firea comună. Ei au trebuit să precizeze două elemente ale persoanei: starea concretă de sine a firii și trăsăturile distincte ale fiecărei persoane. Tot Părintii de la primele Sinoade Ecumenice au clarificat și elementele ontologice și psihologice ale întrupării. Ca atare, subliniază părintele Stăniloae, persoana umană este un sine conștient în mare măsură de unicitatea sa nerepetată ca izvor al actelor, cugetărilor și simțirilor sale multiple, și de aceea responsabil de toate mișcărilor sale fizice și spirituale. Această responsabilitate conștientă e o altă trăsătură distinctivă a persoanei. Dar persoana este conștientă totodată că e înrudită cu alte persoane, că are un conținut în mare parte în esență comun cu ele și că e condiționată și responsabilă în mare măsură și de ele. Aceasta traduce identitatea de fire a persoanelor umane distincte. În Preasfânta Treime, Sine personale e întreit, și între Cele Trei Persoane este o unitate maximă. Persoanele umane pot deveni adeseori nesolidare și dușmănoase între ele, subliniază părintele Stăniloae. Persoanele treimice însă au o unitate desăvârșită în iubire.

Cât privește pe Mântuitorul Iisus Hristos, El e un Sine divin și uman în același timp. Referindu-ne la sinele omului, aceasta este în același timp unitar și complex. Omul se știe izvor unic al actelor sale multiple, ale trupului și ale sufletului în mod nedespărțit, și trăiește uneori sinele uitând de multiplicitatea actelor sale, dar îl trăiește și specificat în fiecare act. Mântuitorul trăiește de asemenea Sinele Său ca unul, dar o trăiește și specificat: ca cel existent din veci și ca cel dependent de acela și în general de Dumnezeu, supremul izvor al existenței, fără să Se simtă despărțit ca Sine independent de Sinele veșnică. (Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Epistola către Preaubitatorul de Dumnezeu Cosma, diaconul din Alexandria, Despre ceea ce e comun și propriu, adică despre ființă și ipostas*, p. 184, nota 233). Asemenea Sfântului Vasile și Sfântul Grigorie Teologul, citat de Sfântul Maxim, zice: „*Când spun mijlocia, spun adevărul. Numai privind la ea e bine, respingând și urâta contractare și împărțirea, care e și mai absurdă. Nu contractăm Treimea nici într-un ipostas, de teama politeismului, înțelegând ca simple nume pe Tatăl, pe Fiul și pe Sfântul Duh*”. În alt loc Sfântul Ierarh, adaugă: „*Deoarece trebuie să menținem pe Dumnezeu cel Unul și să mărturisim și Cele trei ipostasuri, adică trei Persoane, și fiecare cu ceea ce e propriu, să spună după cuvântul meu că e un Dumnezeu, referind la o singură cauză pe Fiul și pe Duhul, nici compunându-L, nici contractându-L. Iar Cele trei ipostasuri (le mărturisim) fără să cugetăm pe nici Unul contopit sau despărțit sau amestecat, ca să nu se desființeze totul. Căci prin ele se laudă unitatea și mai mult, sau Se arată Dumnezeu ca bun. Prin aceasta înțelegem că Dumnezeu cel Unul și Același, ca să-L numesc așa, are mișcare și voință, dar și identitate de ființă*”. Același Părinte, în *Cuvântul de rămas bun* zice, iarăși: „*Credem în Tatăl și în Fiul și în Sfântul Duh de o ființă și de o slavă, în Care își are și botezul desăvârșirea. Știi tu, care te-ai inițiat (te-ai botezat), că el (Botezul) este negarea necredinței și mărturisirea Dumnezeirii? Și așa ne desăvârșim, cunoscând pe de o parte pe Unul în ființă și articulându-ne și închinându-ne Celui neîmpărțit, pe de alta, cunoscând și articulându-ne în Cele trei ipostasuri sau Persoane*” (*Cuvântul XXIX, Prima cuvântare despre Fiul*).

Cunoașterea Tainei Înomenirii Fiului lui Dumnezeu la Sfântul Maxim Mărturisitorul (I)

suflet mântuitoare are la baza ei lucrarea Sfântului Duh, Care a grăit prin prooroci și prin Părinții noștri purtători de har dumnezeiesc⁶⁶. Aceștia, susținând identitatea dintre fire și ființă, au accentuat ceea ce e comun cu ceea ce este universal. Astfel, persoana este identificată cu ipostasul, ca ceva propriu și particular, neamestecând nicidecum înțelesul celor spuse prin schimbarea și amestecarea lor întreolaltă.⁶⁷

Sfinții Părinți ne-au transmis în Biserică, așadar, dreapta mărturisire a credinței, iar urmașii acestora, în acord cu ei, au predat mai departe, prin harul Duhului, „cuvântul binecredincios, neabătându-se întru nimic de la această înțelegere”. Prin această succesiune apostolică, Sfântul Maxim a confirmat faptul că taina credinței este o lucrare a Duhului Sfânt și nu se întrerupe niciodată în Trupul tainic al Domnului. Atunci când vorbim despre dogmele adevărului revelat avem, prin urmare, în vedere atât cuvântul transmis de Părinții noștri, cât și prezența Duhului Sfânt care conduce Biserica spre Împărăția Cerurilor.

Sfântul Maxim, pentru a reda cât mai explicit adevărurile credinței ortodoxe, folosește exemple din lumea naturală care lămuresc suficient de bine învățăturile adânci cu greu de descifrat cu mintea omenească. Întrucât nici una dintre fapte nu e aceeași cu alta după ființă și ipostas, ci cele identice după ființă sunt diferite după ipostas, iar cele identice după ipostas sunt diferite după ființă, rezultă clar că cele de aceeași fire și ființă sunt diferite între ele ca ipostasuri. Aceasta ne arată că nici una din ele nu e identică cu alta în amândouă, adică în fire și ipostas, deoarece cele unite între ele în una și aceeași ființă nu se vor uni niciodată în una și aceeași persoană, adică nu vor putea avea una și aceeași persoană sau ipostas. Evident, cele unite în unul și același ipostas sau persoană nu s-ar putea uni niciodată în una

Primind în Botez Treimea, ne facem toți una cu Dumnezeu Cel Unul, dar ne însușim iubirea Celor Trei Persoane ale Lui ca iubire între noi. Mai mult, Sfântul Grigorie reia această învățătură în Cuvântul la sărbătoarea luminilor: „Când zic Dumnezeu, mă luminez de o lumină, dar și de trei. De trei, după proprietăți sau ipostasuri, dacă-i place cuiva să le numească așa, sau Persoane. Căci nu ne vom lupta pentru cuvinte, atâta vreme cât cuvintele diferite ne duc la același înțeles. Dar de una după rațiunea ființei, sau a dumnezeirii” (Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Epistola către Preaiubitul de Dumnezeu Cosma, diaconul din Alexandria, Despre ceea ce e comun și propriu, adică despre ființă și ipostas*, p. 185).

⁶⁶ Sfântul Maxim subliniază un lucru deosebit de important pentru dogmatică cum că „*opinia sau dogma, pentru a fi credibilă, trebuie să aibă martori credibili ai adevărului ei între Sfinții Părinți*”. Deci, din analiza istoriei dogmelor constatăm că învățătura Mântuitorului Hristos a dat întotdeauna minții luminate de Duhul Sfânt o statornicie în fermitatea adevărului de credință revelat în Sfânta Scriptură și în definițiile dumnezeieștilor Părinți. Ezeziile însă au apărut ca niște inovații care au adus cugetării întunecate de cel rău o trecere de la o părere la alta, lipsită de orice siguranță, golind astfel credința de orice trăsătură a adevărului. După eretici Dumnezeu nu mai e sigur dacă e Dumnezeu cu adevărat și lumea dacă mai este creația Sa.

⁶⁷ Vezi și lucrarea noastră: *Iisus Hristos este același ieri, azi și în veac. Formarea vocabularului și a terminologiei hristologice*, Ed. Mitropolia Olteniei, Craiova 2010, p. 162.

și aceeași ființă sau fire, adică nu s-ar putea arăta fiind sau făcându-se de aceeași ființă și fire. Ca atare, „*cele unite în una și aceeași fire sau ființă se disting între ele ca ipostasuri sau ca persoane, cum e cazul cu îngerii, cu oamenii și cu toate creaturile ce se contemplă în specie și gen*”⁶⁸, subliniază Sfântul Maxim.

Pornind de la aceste realități din lumea noastră, Cuviosul Maxim afirmă că Unica ființă și fire a dumnezeirii există în trei ipostasuri deosebite între ele prin proprietăți și trei ipostasuri în una și aceeași ființă și fire a dumnezeirii. Datorită acestei realități trinitare și veșnice noi ne închinăm unității în Treime și Treimii în unitate. Astfel mărturisim pe Tatăl, pe Fiul și pe Duhul Sfânt, Dumnezeu, unde nici Fiul nu este Tatăl, dar este ceea ce e Tatăl, nici Duhul nu este Fiul, dar este ceea ce e Fiul. În felul acesta se arată că toate câte este Tatăl este și Fiul, afară de naștere, căci Fiul e născut, și toate câte este Fiul este și Duhul Sfânt, afară de naștere, căci Duhul e purces⁶⁹. Deci, Persoanele Preasfintei Treimi, fiind unite după una și aceeași ființă, sunt de una și aceeași ființă dar de ipostasuri diferite. De o ființă, spune Sfântul Maxim, se referă la rațiunea ființei comune văzute neschimbată în identitatea firii în Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt, rațiune după care unul nu este mai mult ca altul ceea ce este și se numește. Cu toate acestea, cele Trei Persoane sunt ipostasuri diferite, prin rațiunea diversității personale care le deosebește, rațiune după care unul se deosebește de altul, fără să coincidă între ei prin proprietățile ipostatice caracteristice. Astfel, Ipostasurile Preasfintei Treimi poartă fiecare rațiunea cu totul particulară a ipostasului propriu.

Deci, Unul din Preasfânta Treime coboară la noi și unește firea Sa divină cu firea noastră umană în Ipostasul Său. Pentru a descrie această iconomie Sfântul Maxim ia ca punct de referință unirea dintre trup și suflet în om: „*Căci însușirile – care disting trupul cuiva de celelalte trupuri și sufletul cuiva de celelalte suflete*

⁶⁸ Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Epistola către Preaiubitul de Dumnezeu Cosma, diaconul din Alexandria. Despre ceea ce e comun și propriu, adică despre ființă și ipostas, op. cit.*, p. 187.

⁶⁹ După cum se știe din revelația dumnezeiască și din învățătura Părinților, nenașterea, nașterea și purcederea nu taie în trei ființe și firi inegale firea și puterea cea una a negrăitei Dumnezeiri, dar caracterizează Persoanele sau ipostasurile în Care sau Care este Dumnezeirea sau ființa și firea cea una. (Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Epistola către Preaiubitul de Dumnezeu Cosma, diaconul din Alexandria. Despre ceea ce e comun și propriu, adică despre ființă și ipostas*, p. 187) Mai precizează Sfântul Maxim că acelea ce sunt un singur ipostas nu pot fi socotite ca două ipostasuri de aceeași fire. Ca ipostas, Fiul nu e Tatăl și nici Duhul, dar ca ființă e ceea ce e Tatăl și Duhul, și de aceea sunt un Dumnezeu. Părintele Stăniloae subliniază că toată ființa e trăită de Tatăl ca având-o din veci și comunicând-o prin naștere Fiului și prin purcedere Duhului Sfânt. Fiul și Duhul trăiesc ființa primită de la Tatăl: Primul, prin naștere, iar al Doilea, prin purcedere. Tatăl trăiește pe Fiul și pe Sfântul Duh ca pe Unii ce au aceeași ființă cu El, primită de la El. Fiul și Sfântul Duh trăiesc pe Tatăl, ca pe Cel Care le comunică aceeași ființă, prin naștere și purcedere. Toate cele Trei Persoane ale Preasfintei Treimi au aceeași ființă și trăiesc împreună aceeași ființă într-o continuă comunicare iubitoare, fiecare ipostas având propria identitate și aceeași dăruire de sine (*Ibidem*, p. 187, nota 240).

Cunoașterea Tainei Înomenirii Fiului lui Dumnezeu la Sfântul Maxim Mărturisitorul (I)

–, *concurgând prin unire, caracterizează și totodată despart de ceilalți oameni ipostasul completat de ele, să zicem pe cel al lui Petru și Pavel, dar nu sufletul lui Petru și al lui Pavel de trupul propriu*”. În această raționalitate constatăm că „sufletul și trupul cuiva au o identitate prin rațiunea ipostasului cel unul, completat de ele prin unire, pentru că niciunul dintre acestea nu a stat de sine, despărțit de celălalt, înainte de compunerea lor în actul aducerii la existență a (ipostasului) speciei”⁷⁰. În atare caz, persoana umană se distinge de alți oameni, „păstrând

⁷⁰ Sfântul Maxim, vorbind despre unitatea de ființă în trinitatea de Persoane, ne arată că sufletele a doi oameni sunt despărțite și formează mai puțin o identitate decât sufletul fiecăruia unit cu trupul lui. Ca persoană, omul este un întreg unic, format din suflet și trup, ambele părți fiind caracterizate în fiecare în mod deosebit și reciproc întipărite în ceea ce au caracteristic sau corespunzător unul cu altul. Această unitate de neînlocuit a fiecărei persoane este constituită dintr-un suflet care imprimă în trup specificul lui și care face pe fiecare ipostas de neînlocuit. Această teorie este contrară origenismului și teoriei reîncarnărilor care susțin migrația sufletelor în alte trupuri sau forme de existență. În felul acesta ipostasul realizează o unitate mai mare decât părțile aceleiași substanțe între ele, repartizate în persoane diferite. Sfântul Maxim, subliniind această unitatea personală ce se realizează între substanțe diferite, explică într-o formă perceptibilă de noi oamenii unitatea ipostatică ce se realizează între firea dumnezeiască și cea omenească în Persoana Logosului înomenit. Desigur, el consideră această unire o mare taină a dumnezeirii pentru mântuirea noastră. Firește, această unitate persoană între suflet și trup în om, unde sufletul are rolul de a organiza materia în trupul propriu, poate reliefa până la un anumit punct relația dintre firea divină și firea umană din ipostasul Cuvântului. Este de la sine înțeles că Dumnezeu, ca Creator, are puțința să Se unească în diferite grade cu creația Sa, fără s-o absoarbă în Sine sau s-o anuleze. În virtutea atotputerniciei Sale acest lucru este absolut posibil și la îndemâna Lui, El fiind Creatorul lor, iar făptura opera mâinilor Sale. Mai mult, pentru a pregăti lumea în vederea înomenirii Sale, El a dat oamenilor puțința să se organizeze în ipostasuri diferite, așa cum este organizată și ființa Lui dumnezeiască, pentru ca oamenii să-și activeze în ei iubirea sădită de El, după chipul Lui, cum subliniază părintele Stăniloae. Deci, Dumnezeu a păstrat deosebirea ființială între suflet și trup, fără preschimbarea și prefacerea părților sau firilor din care s-a compus ipostasul și fără să le desființeze. În virtutea acestui fapt, omul, prin comunitatea după fire a părților sale, e unit cu alți oameni, întrucât poartă cu ei aceeași fire după specie, dar rămâne diferit și despărțit prin particularitățile părților de ceilalți oameni. Aici, Sfântul Maxim vede marea unitate între sufletul și trupul unui om, deși aceștia sunt substanțe diferite. Desigur, persoana umană nu poate viețui normal în afara legăturii cu alte persoane, care au sufletul și trupul ca părți ale aceleiași naturi. Mai adăugăm la aceasta faptul esențial că întrucât unitatea omului nu se naște și nu se dezvoltă în afara unității și comunicării de natură cu alte persoane, omul fiind creat de Dumnezeu ca ființă în comuniune cu alții, tocmai pentru aceasta Mântuitorul Iisus Hristos e Persoana în comuniune de ființă și cu Dumnezeu și cu oamenii, El unind prin înomenirea sa cele de sus cu cele de jos. Ca atare, pentru că e Dumnezeu, El a restabilit și a întărit întru Sine comuniunea între Sine ca om cu celelalte persoane umane, fiind unificatorul celor cerești cu cele pământești. Apoi, deoarece este un Ipostas divin în comuniune cu celălalte Ipostasuri divine, El s-a făcut și Ipostas al firii umane, ca noi să trăim în comuniune cu Tatăl cum este El în comuniune cu Tatăl și cu Duhul (Ioan 17). În consecință, Dumnezeu, cel în Treime lăudat, a făcut pe oameni ca să poată, pe de o parte, actualiza umanitatea în modul personal multiplu, iar pe de alta, ca să se actualizeze în comunitatea iubirii interpersonale pe baza naturii comune. Mai adăugăm la aceasta și faptul că numai în El se putea readuna, în mod ferm, prin comunitatea de natură în care El a intrat în legătură cu noi, ca ipostas divino-uman, să nu

unitatea monadei neîmpărțite a persoanei sale cu desăvârșire nedeosebită în ea însăși”. În virtutea acestui fapt, fiind una cu alți oameni în virtutea aceleiași relații, prin aceasta ni se face clară și posibil de înțeles învățătura despre întruparea sau înomenirea lui Dumnezeu Cuvântul. Fiul lui Dumnezeu, unindu-se cu cele extreme prin comuniunea după ființă a părților Sale, a păstrat fără schimbare sau amestecare deosebirea între părți, arătând prin proprietățile particulare ale părților comuniunea firii divine cu cea umană după ipostas.

Deci, Logosul divin, fiind Dumnezeu desăvârșit după fire și ființă, iar după ipostas e altul decât Tatăl și Duhul, S-a întrupat, la plinirea vremii, de la Duhul Sfânt și din Fecioara Maria și S-a făcut om. El S-a înomenit desăvârșit prin asumarea firii umane, adică S-a făcut om desăvârșit cu trup și suflet înțelegător și rațional, pe care le-a unit cu firea divină în Ipostasul Său. În felul acesta cele opuse, dumnezeirea și omeneirea, se unesc într-un singur Ipostas al Fiului celui Preaînalt⁷¹. Astfel, zice Sfântul Maxim: „*Cel prin fire simplu și necompus S-a făcut compus după ipostas*, rămânând în persistența părților din care S-a constituit neschimbat, neîmpărțit și neamestecat, ca să fie după ipostas Mijlocitorul între părțile din care S-a compus”⁷². Acesta, venind și luând firea omenească, ne-a împăcat cu Dumnezeu Tatăl, umanitatea Lui primind atât existența, cât și subzistența concretă în ipostasul Lui. Umanitatea nu și-a primit numai existența, ci și ipostasul în Dumnezeu Cuvântul, fără ca ea să fie un ipostas deosebit de ipostasul Lui divin, sau o stare de sine aparte de Persoana Lui. Apoi, primind existența concretă în ipostasul Fiului lui Dumnezeu, firea omenească, care are în Sine desăvârșit existența de Sine, are în El și un temel al existenței ei sigure și statornice. Adăugăm la aceasta și faptul că rațiunea existenței firii umane, fiind în Dumnezeu Cuvântul,

ne anuleze ca persoane umane, ci să ne îndumnezeiască, cuprinzându-ne în dragostea Sa, cum afirmă părintele Stăniloae.

⁷¹ Sfântul Maxim precizează prin această explicație în ce fel Cel nevăzut, care locuiește întru lumina cea neapropiată, S-a făcut om, venind la cei de jos și supuși morții și stricăciunii. Cum El are în comun cu Dumnezeu Tatăl ființa dumnezeiască, acum, după întrupare, El S-a făcut asemenea nouă, luând ființa omenească. Prin aceasta Domnul ne-a arătat negrăita Sa iubire de oameni, deșertându-se de slava dumnezeiască și unindu-se cu noi în slăbiciunile noastre. Deci, prin ceea ce El avea ca particular a întipărit în amândouă firile în mod unitar, arătând prin aceasta că toate ale Sale sunt comune amândurora în calitatea Lui de ipostas ca întreg. Astfel, Persoana Sa e de sine stătătoare, unde comunul e Sinele personal al Lui în care concurg amândouă firile într-o comuniune ipostatică desăvârșită. În felul acesta Mântuitorul Iisus Hristos, ca Persoană de sine stătătoare, este Același care Se manifestă prin amândouă firile, imprimându-le identitatea ipostasului Său unic. Așadar, în Mântuitorul Hristos, Preasfânta Treime este cu noi și în noi. Totodată, prin El se înfăptuiește în mod culminant taina comuniunii noastre cu Dumnezeu, care nu se poate înfăptui fără unirea celor deosebite și extreme, dar nu contradictorii, din care una e capabilă să o primească pe cealaltă, iar cealaltă, capabilă să fie primită și să fie prin aceasta deplin mântuită și îndumnezeită.

⁷² *Ibidem*, p. 193.

Cunoașterea Tainei Înomenirii Fiului lui Dumnezeu la Sfântul Maxim Mărturisitorul (I)

Cel ce poartă toate cu puterea dumnezeirii Sale, se întărește în unire cu Cel care poartă toate prin acest act al înomenirii. Astfel, cum în Dumnezeu Cuvântul, fiind semințele spirituale ale tuturor creaturilor⁷³, prin înomenirea Sa, toate acestea sunt iarăși reunite și întărite veșnic în El⁷⁴. Deci, Domnul slavei fiind „compus”, dar fără „deosebiri” în Sine, nu se poate spune că în Ipostasul Său sunt două unități altfel caracterizate, ci poartă întreagă aceleași caracteristici personale. Această unitate o face Dumnezeu Cuvântul care depășește „în Sine” distanța extremelor, dintre firea divină veșnică și firea umană trecătoare și neputincioasă. Evident, acest ipostas veșnic al Domnului, acest „Sine”, care unește părțile este altceva decât părțile care-l compun, fără să fie în afara celor care concură în El⁷⁵. Așadar, Cuvântul Tatălui înomenit e atât compus prin părțile Sale, divină și umană, dar și mai presus de compunere prin faptul că El Își formează, pe lângă dumnezeirea ce o are, umanitatea din Maica Domnului, răspunzând astfel dorinței ontologice a acesteia de a fi în El. Sfântul Apostol Pavel, afirmând despre unirea extremelor în Fiul lui Dumnezeu înomenit, ne spune că Cel ceresc a unit în sine cele pământești, ca Unul ce e Dumnezeu cu adevărat, după ființă, și S-a făcut om cu adevărat prin fire, după iconomie⁷⁶. Făcându-se asemenea nouă în afară de păcat, El nu s-a împărțit prin deosebirea între părțile Sale, cum subliniază Sfântul Maxim, și nici nu S-a amestecat prin unitatea lor după ipostas. Unit după fire cu Tatăl Său și unit cu Maica Sa prin rațiunea comuniunii de ființă a părților din care S-a compus⁷⁷, Fiul lui Dumnezeu înomenit a salvat deosebirea părților din care S-a compus, dar

⁷³ Reamintim că spre deosebire de Sfântul Maxim, Leonțiu de Bizanț spunea că umanitatea a fost „enipostaziată” în ipostasul Cuvântului. Această enipostaziere arată că umanitatea nu și-a primit în Mântuitorul Hristos un alt ipostas, ci a fost cuprinsă în Ipostasul Său fără amestecare sau schimbare. Mai subliniem faptul că Sfântul Maxim, cât ne privește pe noi, afirmă că aceste semințe spirituale, *logoi*, pun în mișcare, când vrea Purtătorul lor divin, și procesul nașterii persoanelor umane în trupuri.

⁷⁴ Subliniem faptul că întotdeauna această taină a ipostasului divin rămâne nepătrunsă de mintea omenească.

⁷⁵ Desigur, Fiul lui Dumnezeu are în Sine puterea prin care să-și formeze firea umană, fire care-i corespunde ceva din ea, pentru că El este Creatorul ei și a venit la ea pentru că-i aparține. Tocmai de aceea, El are puterea de a Se face om, deci de a Se face compus, datorită familiarității și virtualității firii umane pe care o are în El ca Logos care păstrează în Sine rațiunile tuturor creaturilor, și pe care o actualizează, prin puterea de a-și alcătui din trupul Preacuratei Fecioare firea lui omenească.

⁷⁶ Efeseni 2, 16.

⁷⁷ Părintele Stăniloae spune că această comunitate extremă a firii omenești a Mântuitorului cu a Maicii Sale și a celei dumnezeiești cu a Tatălui Său s-a păstrat neamestecată în unitatea ipostasului Său, încât Biserica nu le-a cunoscut ca una în chip monofizit, ci prin ele L-a cunoscut în comuniune cu oamenii și cu Tatăl. Astfel, unitatea de ipostas în două firi face posibilă comuniunea Unuia și Aceluiași Mântuitor și mijlocitor atât cu Dumnezeu Tatăl, întru ființă, cât și cu oamenii, întru îndumnezeire.

și unitatea lor în ipostasul Său. Totodată, distingându-Se de Tatăl prin ipostas și de Maica Sa prin fire, El a păstrat unicitatea ipostasului Său, părțile unindu-le unele cu altele în identitatea Sa personală.

Desigur, ideea centrală a hristologiei Sfântului Maxim este că Unu-Născut al Tatălui S-a arătat cunoscut în două firi după unire ca fiind un singur ipostas compus din părți. În Persoana Sa părțile se păstrează pe de o parte neîmpărțite și nedespărțite, neamestecate și neschimbate după unirea lor în El, iar pe de alta, pentru că unirea firii umane cu cea divină în ipostasul cel Unul al Domnului Hristos fiind negrăită, adevărată și reală, Unul și Același ipostas atotparticular al părților a devenit în mod neschimbat compus cu adevărat. În această calitate ipostasul Cel Unul al Cuvântului, evitând extremele față de Tatăl și față de Maica Sa, a rămas Același și după asumarea firii omenești. Este clar că numai în ipostasul Cuvântului firea umană nu s-a despărțit de firea divină deoarece numai în el ea își avea menirea sa reală și nici nu se putea desprinde de firea divină deoarece nu avea un alt ipostas al existenței sale. Prin urmare, Cuvântul Tatălui a imprimat în mod particular firea umană asumată de El, pecetluindu-o diferit față de firea umană a oamenilor care participă la dumnezeirea firii Sale umane. Desigur, Fiul lui Dumnezeu, imprimând firea Sa umană de dumnezeirea Sa prin nașterea din Preacurata Fecioara Maria, s-a arătat în umanitatea Sa ca Fiu al Tatălui și Fiu al Omului, însușindu-și toate simțirile omului adevărat. De bună seamă că Domnul Cel simplu, în această asumare a firii umane, nu S-a schimbat devenind compus, însușirea Lui de ipostas simplu păstrându-se în compoziția ce și-a însușit-o prin înomenirea Sa. Această unire s-a făcut firește pentru ca „*deosebirea de origine a părților din El să nu desființeze deplina identitate după ipostas a părților, desfăcând într-o doime de persoane unirea lor într-un ipostas*”⁷⁸, cum precizează Sfântul Maxim.

Dar, cele comune ale firilor, divină și umană, din Persoana Domnului pun în evidență întregul de cele extreme, iar cele după ființă ale lor îl unesc în mod ființial, ca întreg, cu cele extreme⁷⁹. Aceasta dovedește că ipostasul Cuvântului înomenit, deși a devenit compus prin unirea firii divine cu cea umană, totuși are în Sine o unitate proprie care-L ferește de orice separație și chiar distincție lăuntrică⁸⁰. Fiind o Persoană unitară și în același timp compusă din divin și uman, Fiul e deosebit de Tatăl, Care e numai Dumnezeu, și de Maica Sa, care e numai

⁷⁸ Sfântul Maxim, când afirmă unirea celor două firi într-un singur ipostas în chip neamestecat și neschimbat, are în vedere erezia nestoriană și erezia monofizită: una unea firile până la desființarea naturii umane din Ipostasul Cuvântului, iar alta le separa, făcând două persoane distincte, unite numai moral.

⁷⁹ *Ibidem*, p. 196.

⁸⁰ Subliniem faptul că în interiorul sau în lăuntrul ipostasului, cele două firi, dumnezeiască și omenească, se disting doar prin cugetare.

Cunoașterea Tainei Înomenirii Fiului lui Dumnezeu la Sfântul Maxim Mărturisitorul (I)

om. De asemenea, El e o Persoană unitară care Se știe și veșnică și necauzată, dar și cauzată prin asumarea umanului în ipostasul Său. Faptul că unitatea ipostasului nu e desființată prin diversitatea firilor și nici firile nu sunt despărțite una de altul ca să formeze două ipostasuri, subliniază și mai mult că Fiul Tatălui și Dumnezeu unește ființa divină cu cea umană într-un ipostas, păstrând particularitățile ce-L disting de Tatăl și de ceilalți oameni. Cu alte cuvinte Mântuitorul Iisus Hristos păstrează trăsătura ipostatică comună a părților ființiale ale Lui pentru a se distinge de Persoana Tatălui și a Maicii Sale, cât și comunitatea de ființă a Lui cu Tatăl și cu Maica Sa, pentru a ne uni cu ei într-o unitate de iubire veșnică. Tocmai prin aceste proprietăți, zice Sfântul Maxim, „*prin care S-a deosebit de ceea ce e comun dumnezeirii, ca Fiul și Cuvântul, prin acelea a salvat unirea cu trupul sau identitatea după ipostas cu el și prin cele prin care, ca Dumnezeu, a păstrat deosebirea naturală față de trup, prin acelea fiind unit cu Tatăl și cu Duhul după ființă, a salvat unirea după ipostas și a păzit identitatea Sa*”⁸¹. Prin urmare, Mântuitorul Hristos a păstrat și comunul și particularul fiecărei firi din care s-a compus. Comunul, în rațiunea identității după ființă a părților Lui cu cele extreme, după care avea deosebirea și după unirea părților între ele, iar particularul, în rațiunea identității după ipostas a părților, prin care Se distinge de extreme, păstrând neamestecată distincția față de ele. Astfel, el înțelege cum identitatea ipostatică și comuniunea cu extremele arată atât deosebirea naturilor extreme, divină și umană, cât și comuniunea cu extremele, cu Tatăl și cu Preasfânta Născătoare de Dumnezeu. Unind extremele în ipostasul Său, Fiul lui Dumnezeu înomenit este atât distinct de extreme, dar și mijlocitor între ele, sau realizator al comuniunii între ele cum ne spune Sfântul Apostol Pavel.

Cât privește însă relațiile dintre firile Mântuitorului Iisus Hristos, divină și umană, Sfântul Maxim consideră că nu sunt proprii ființei și accidentului, ci cauzei și puterii care face toate și sădește în fiecare din cele făcute rațiunea constitutivă a existenței lor și le face să se unească sau să rămână străine în mod natural între ele. Din acest punct de vedere, numărul, cum vom vedea, nu are nici puterea de a lucra, nici de a pătimi, întrucât nu este indicatorul niciunei relații, adică al unirii sau împărțirii. Cum știm însă relațiile sunt extrem de variate și mereu unice de aceea nu sunt realități statornice care să se poată indica prin numere fixe, unu, doi sau trei. Deci, subliniază Sfântul Mărturisitor că e proprie câtimii acest lucru, nu relației ca numărul să fie indicator numai al câtimii simple sau care se spune cum este⁸². În felul acesta dumnezeirea Mântuitorului Hristos rămâne dumnezeire după

⁸¹ *Ibidem*, p 196.

⁸² *Ibidem*, p. 204. Sfântul Maxim arată că numărul nu spune nimic despre calitățile celor numărate, matematica fiind o știință cu totul departe de realitatea tainică a unirii ipostatice. Deci, „*dacă*

ființă, neschimbându-Se în ființa trupului, și umanitatea Lui rămâne umanitate după ființă, nepătimind o prefacere în firea dumnezeirii. Deci, nici dumnezeirea Domnului Hristos, nici umanitatea Lui n-au trecut una în alta pentru unirea lor după ipostas, ci firile unite în același ipostas rămân neamestecate și neschimbate. „Deci, nespunând niciodată că ipostasul și firea sunt propriu-zis același lucru, zice Sfântul Maxim, propovăduim în chip binecredincios în Mântuitorul Hristos atât identitatea, cât și deosebirea. Primul lucru, pentru ipostasul cel unul, pentru care mărturisim pe Dumnezeu Cuvântul același cu trupul Său, ca să nu primească prealăudata Treime un adaos personal, devenind pătrime. Iar al doilea, din cauza diversității de ființă a celor din care este El, datorită căreia părțile Mântuitorului Hristos nu trec câtuși de puțin una în alta”⁸³.

Rezumând cele expuse de Sfântul Maxim putem spune că în Persoana Logosului înomenit noi suntem pe veci uniți cu Tatăl și moștenitori ai Împărăției Cerurilor, El fiind cel ce plinește totul în toate, după spusele Sfântului Apostol Pavel⁸⁴. Dacă Domnul n-ar fi fost Fiul al Tatălui, după dumnezeire, nu S-ar fi putut face Fiul al Lui și după umanitate, făcându-i și pe cei ai Lui fii după har ai Tatălui

numărul ar fi substanță, zice Sfântul Maxim, ar fi și de sine subzistent, nefiind nevoie de nimic altceva pentru a exista. Iar dacă ar fi accident sau calitate sau ar produce în mod propriu deosebire, ar introduce odată cu genul și implicată în el specia și definierea a ceea ce are ca bază, nu numai cătimea; sau ar indica unită cu specia și deosebirea în general; și ar arăta și deosebirea unui individ față de altul ce aparține aceleiași specii; sau ar indica deosebirea cu nume particular din mulțimea tuturor însușirilor aflate în individ; și nu ar indica numai pe unul deosebit de altul, ci ar arăta și ceea ce are altfel cel indicat prin el. Iar dacă nimeni nu cuprinde și numărul în definițiile lucrurilor, numărul nu este nici substanță, nici calitate. Iar dacă numărul nu e nimic din acestea, e vădit că nici nu poate lucra, nici pătimi. Iar dacă numărul nu are nici puterea de a face ceva, nici de a suferi, urmează că nici nu unește, nici nu împarte ca unul care face ceva, nici nu poate fi împărțit ca unul care pătimește, ci, indicând numai cătimea lucrurilor; nu se atinge de relația lor. Iar dacă numărul indică numai cătimea, dar nu și vreoa relație gândită despre ea, el este mai degrabă o expresie, ca să spun așa, corespunzătoare cătimii. Deci cel ce indică o deosebire în Hristos după unire gândește odată cu deosebirea și cătimea celor deosebite”, concluzionează Sfântul Mărturisitor. (Ibidem, p. 205).

⁸³ Ibidem, p. 207.

⁸⁴ Subliniem faptul că Fiul lui Dumnezeu, făcându-se om, a unit în Sine firea dumnezeiască cu firea omenească. În această iconomie El ne-a eliberat de povara separării de Dumnezeu Tatăl, pe care religiile monoteiste o învățau, și ne-a eliberat de confuzia amestecării lui Dumnezeu cu lumea pământească, pe care o propovăduia religiile panteiste. Nestorianismul înclina spre cele dintâi, iar monofizitismul spre cele de al doilea, niciuna din aceste concepții nu vorbea despre mântuirea persoanei umane. Părinții Bisericii, însă, vorbind de unirea ipostatică într-o Persoană a celor două firi, dumnezeiască și omenească, fără să le confunde, au învățat adevărul mântuitor care pune accent pe persoană și pe comuniunea de iubire a omului cu Preasfânta Treime și pe legătura dintre Dumnezeu și oameni. Întru aceasta ei au arătat importanța persoanei, care e chemată, în unitatea ei, să cuprindă un orizont tot mai larg și o complexitate tot mai bogată. Această eficiență a persoanei își atinge vârful maxim în ipostasul divino-uman al Mântuitorului Hristos, cum subliniază părintele Stăniloae (Ibidem, p. 200, nota 268).

Cunoașterea Tainei Înomenirii Fiului lui Dumnezeu la Sfântul Maxim Mărturisitorul (I)

și fii ai Maicii Sale în iubire. Ca Fiu, Unul-Născut din veci din Tatăl, a imprimat calitatea filială în umanitatea Sa, ca noi prin Taina Sfântului Botez, atunci când ne îmbrăcăm în El, să devenim fii și fiice ai Tatălui și copii ai Preacuratei sale Maici în Trupul Său tainic⁸⁵. Având astfel, deosebirea și identitatea, este clar că El este și unul și două. „Este unul, zice Sfântul Maxim, prin rațiunea monadei Sale neîmpărțite după ipostas și este două prin rațiunea heterogenității după ființă a părților Sale și după unire”. Deci, cele două firi, care se deosebesc în persoana Mântuitorului Iisus Hristos, acestea îl unesc și cu Tatăl și cu oamenii prin Născătoarea de Dumnezeu. Ca Fiu al Tatălui și ca umanitate asumată fără de sămânță din Maica Sa, El Sse distinge și de Tatăl și de oameni, pentru care fapt contribuția Lui personală, la împăcarea noastră cu Dumnezeu Tatăl, e unică și universală. Dacă ar fi fost numai Dumnezeu, sau numai om, El n-ar fi putut uni cele două firi în Ipostasul Său și mântuirea noastră n-ar fi avut loc. Și iarăși, dacă ar fi fost două ipostase separate sau unite numai moral, cum susținea ereticul Nestorie, El nu ne-ar fi putut uni cu Tatăl și nici nu ne-ar fi îndumnezeit⁸⁶. Ca atare, fiind Același și unul și două, El a putut uni pe cele două în Sine, surpând prin Cruce și Înviere peretele cel din mijloc al vrajbei. Deci, conchide Sfântul Mărturisitor, „dacă recunoaștem o deosebire în Hristos după unire, iar prin toată deosebirea se introduce cu necesitate, în mod sigur, cătimea, al cărei indicator spunem că e numărul, folosind în mod convenit numărul pentru a indica numai deosebirea celor ce se deosebesc după unire, nu împărțim (și nu despărțim) prin număr nicidecum cele indicate, ci arătăm păstrată existența celor unite”⁸⁷.

⁸⁵ Sfântul Maxim, dezvoltând această hristologie, ajunge la concluzia că Mântuitorul Iisus Hristos, fiind Dumnezeu desăvârșit și Același om desăvârșit, are și ceea ce e comun și ceea ce e particular celor din care este, prin care își însușește și unirea cu cele extreme și distincția de cele extreme. El avea și ceea ce avea comun cu Dumnezeu Tatăl și ceea ce avea comun cu oamenii, dar și ceea ce avea propriu fiecare din aceste două firi în El: cea dumnezeiască, nașterea din Tatăl, cea omenească, nașterea fără de sămânță și fără de păcat din Preasfânta Născătoare de Dumnezeu. Prin cele pe care le avea comune cu ambele extreme avea legătura sau comuniunea cu ele; prin cele ce avea propriu din fiecare Se distingea de ambele extreme: Se distingea de Tatăl, căci era născut din El, și Se distingea de oameni, căci nu era conceput ca ei.

⁸⁶ Este demn de subliniat faptul că unitatea ipostasului e atât de puternic realizată încât nici una dintre firile Domnului nu mai poate fi văzută ca ieșită din această unitate sau ca având ceva deosebit de ceea ce caracterizează ipostasul Mântuitorului ca întreg. Evident, Fiul lui Dumnezeu înomenit ține toate în unitatea ipostasului Său și toate poartă pecetea Sa, fiind puse în folosul mântuirii noastre. Se poate afirma astfel că în Mântuitorul tot ce e omenească poartă harul dumnezeirii și tot ceea ce e dumnezeiesc e trăit omenește, întrucât firile comunică între ele prin intermediul ipostasului. Deci, mărturisim că ceea ce e dumnezeiesc se păstrează neschimbat, dar nu separat de ceea ce e omenească, ci în firea umană transfigurată se arată dumnezeirea Lui, fără ca una din firi să-și piardă ceva din puterea și identitatea ei.

⁸⁷ *Ibidem*, p. 203.

Dacă firea umană a Domnului Hristos ar fi considerată ca ipostas de sine, cum afirma Nestorie, Treimea n-ar mai fi Treime, ci pătrime, Mântuitorul adăugând la ipostasul său unic încă un ipostas. Tocmai pentru aceasta nu se poate admite că firea umană a Domnului ar fi independentă de ipostasul dumnezeiesc al Lui. Ca atare, natura umană, unită cu natura divină în Persoana Logosului e încadrată în ipostasul cel Unul al Lui. Astfel că în umanitatea Lui, ca și în firea Lui dumnezeiască, e prezent același unic ipostas dumnezeiesc al Fiului Tatălui. În acest context unitatea Persoanei dumnezeiești, Care e în comuniune de ființă cu alte două Persoane distincte, Tatăl și Duhul Sfânt, depășește planul formelor de existență ale naturii investigabile științific. Deci, orice amestecare dintre fire și ipostas, cum susținea Sever de Antiohia, „face din unire o amestecare, și din deosebire, o împărțire. Prin acestea el ajunge să facă din Treime o pătrime de persoane și o doime de dumnezeire și umanitate, negând Mântuitorului Hristos, cu blasfemie, toată existența ființială. Sever⁸⁸, în felul acesta, nu recunoaște nici unirea neamestecată, chiar dacă se preface că o afirmă, nici deosebirea neîmpărțită (și nedespărțită), chiar dacă se laudă că o susține. În nebunia lui el preface unirea în amestecare, asemenea lui Apolinarie, iar deosebirea în înstrăinare, asemenea lui Nestorie”⁸⁹, observă Sfântul Maxim.

Așadar, mărturisirea dreptei credințe are în vedere pe Unul Hristos Domnul sau ipostasul cel unul al Lui compus din două firi desăvârșite, adică din firea dumnezeiască și firea omenească⁹⁰. Mărturisindu-l pe Dumnezeu în două firi, îl cunoaștem ca fiind deodată Dumnezeu și om, iar crezând că El este după unire în două firi în mod neîmpărțit și neamestecat, vestim pe Același desăvârșit în

⁸⁸ După cum știm, Sever nu admitea în Mântuitorul Hristos o deosebire între cele două firi, ci numai între calitățile aceleiași „firi” compuse. Atunci când vorbea despre calitățile „firi” celei unice a Mântuitorului Hristos e clar că el făcea o deosebire între calitățile Lui ipostatice, sau o deosebire între cele două ipostasuri pe care trebuia să le afirme odată cu cele două firi în El. Această concluzie, ce derivă din ideea unității de ființă egală cu unitatea de ipostas a umanului cu divinul în Mântuitorul, e panteistă și anulează nu numai deosebirea între divin și uman, ci și realitatea persoanelor. În atari caz, dacă trupul și Cuvântul, fiind de o ființă, formează două persoane, Treimea devine pătrime. Cu ceritudine firea umană poate constitui cu divinul un ipostas al Domnului Hristos numai dacă firile sunt deosebite după ființă, dar nedespărțite, concluzionează Cuviosul Maxim (*Ibidem*, p. 211-212).

⁸⁹ *Ibidem*, p. 209.

⁹⁰ Sfântul Maxim precizează în mărturisirea sa de credință că: „firile au rămas neamestecate și fără nicio împărțire după unire. Pentru aceasta vestim o deosebire naturală în El – luând în considerare părțile din care S-a compus, pentru că nu e același lucru dumnezeirea după ființă cu umanitatea –, dar și o identitate ipostatică, căci e vădit că trupul e același după ipostas cu Cuvântul”. Deci: „cunoscând după unire deosebirea reală a firilor din care S-a compus Mântuitorul Hristos, nu ignorăm identitatea Lui după ipostas, dacă firile Lui, ce se deosebesc întreolaltă în chip natural, nu se deosebesc după ipostas, ca unele ce aparțin, ca unui întreg, Celui ce S-a compus din ele”, adaugă Cuviosul (*Ibidem*, p. 212).

Cunoașterea Tainei Înomenirii Fiului lui Dumnezeu la Sfântul Maxim Mărturisitorul (I)

dumnezeire și pe Același desăvârșit în umanitate, ca pe un întreg în părți, afirmă Sfântul Maxim. De bună seamă, Mântuitorul Hristos „se cunoaște ca întreg după unire în părțile din care S-a compus, El ne fiind numai din acestea, ci și în acestea și, mai propriu-zis, acestea”⁹¹. Astfel, Logosul Tatălui actualizează în ipostasul Său firea dumnezeiască pentru a putea îmbrățișa finitul firii umane, deschizându-i astfel calea spre îndumnezeire⁹². În felul acesta El își unește în ipostasul Său firea divină cu cea umană fără să schimbe vreuna din ele în cealaltă. Este de la sine înțeles că acest lucru se realizează numai pentru faptul că Logosul este o persoană care poate îmbrățișa firea umană fără s-o anuleze. Deci, El trăiește ipostasul Său în amândouă părțile ca același sau fiecare parte e trăită nedespărțită și neîmpărțită prin ipostasul Cel Unul ca ipostas întreg. El e astfel Dumnezeu adevărat și om adevărat, nedespărțit de Tatăl cu care este una și nedespărțit de noi de care e deplin ca om, dar cu care nu Se confundă. Aceasta ne arată că fiecare parte a Ipostasului Său simte întregul în ea însăși și întregul este în fiecare parte⁹³. Deși pare la prima vedere că este foarte ușor de înțeles această iconomie, totuși rămâne o taină felul cum este posibil ca întregul să se constituie din părți, în contextul în care întregul reprezintă unitatea persoanei iar părțile compoziția ei. Părțile, desigur, nu se confundă, dar nici nu se împart, datorită întregului ce se află în ele⁹⁴. În atari caz

⁹¹ *Ibidem*, p. 213.

⁹² Prin unirea sa cu firea dumnezeiască, firea omenească se schimbă sau se transformă ontologic sau ființial până la îndumnezeirea sa deplină prin Ipostasul Fiului lui Dumnezeu și în Ipostasul Mântuitorului Iisus Hristos, rămânând întregă ca fire omenească cu însușirile ei caracteristice.

⁹³ O explicație despre cele două firi din ipostasul Mântuitorului Hristos o dă Sfântul Maxim comentând mai multe texte din Sfintele Evanghelii. Astfel, explicând cuvintele: „*a doua zi a voit Iisus să intre în Galileea*” (Ioan 1, 43), Cuviosul spune că Domnul nu era cu umanitatea acolo, căci cu dumnezeirea nu lipsea de nicăieri. El a voit să intre ca om, nu ca Dumnezeu, deși era voitor ca om. Iarăși, atunci când zice: „*Voiesc ca precum unde sunt Eu și ei să fie*” (Ioan 17, 21), Mântuitorul Hristos ca Dumnezeu este deasupra locului unde este, căci nu e într-un loc ca Dumnezeu. Dar firea noastră nu poate fi deasupra locului. Urmează deci că, în calitate de om, voiește ca unde este El să fie și ei. Deci era Același voitor și ca om. În alt loc zice iarăși: „*Și venind la acel loc, a spus: „Mi-e sete!”*” Și i-au dat Lui vin amestecat cu fiere și, gustând, nu a voit să bea” (Matei 27, 34). După care parte se zice că a însetat? Dacă după dumnezeire, va fi pătimitoare dumnezeirea Lui, poftind băutura contrar naturii ei. Iar dacă după umanitate, atunci a însetat după acea parte după care n-a voit să bea ceea ce era neplăcut prin fire. Deci era Același voitor și ca om. Și în alt loc iarăși: „*Și umbla Iisus prin Galileea*. Căci nu voia să umble prin Iudeea, pentru că Îl căutau iudeii să-L omoare” (Ioan 7, 1) Dacă umblarea e prin fire a trupului, nu a dumnezeirii unite cu trupul după ipostas, urmează că Același umbla ca om prin Galileea și nu voia să umble prin Iudeea. Deci era Același voitor și ca om. Și în alt loc zice: „*Și au venit ucenicii Lui zicând: unde voiești ca, mergând, să-ți pregătim să mănânci paștele?*” (Luca 22, 8) Dacă mănecarea paștelui ținea de cele de sub Lege, iar Domnul S-a așezat sub Lege ca om, și nu ca Dumnezeu, urmează că a voit să mănânce paștele ca om, consemnează fericitul Maxim.

⁹⁴ Monofiziții afirmau că Mântuitorul Hristos e numai „*din acestea*”, nu și „*în acestea*”, și cu atât mai puțin „*acestea*”. Sinodul al V-lea Ecumenic a primit expresia „*din acestea*”, dar a păstrat și

ÎPS Prof. Dr. Irineu Popa

Mântuitorul Hristos, ca ipostas divino-uman, nu adaugă ontologic nimic firilor, ceea ce înseamnă că firile au ceva care fac posibilă unirea lor în ipostas. Datorită acestui fapt, zice Sfântul Maxim, „*mărturisim adunarea firilor prin unirea naturală în ipostasul Cuvântului și propovăduim pe Preasfânta Fecioară Născătoare de Dumnezeu în sens propriu și cu adevărat, nu folosind acest cuvânt în mod simplu, ci cugetând-o ca pe cea care L-a conceput cu adevărat și L-a născut negrăit*”.⁹⁵ Cu alte cuvinte, noi mărturisim că Însuși Dumnezeu Cuvântul S-a născut în chip nepovestit înainte de toți vecii din Dumnezeu Tatăl, iar în zilele mai de pe urmă s-a născut și din Fecioara Maria, Născătoarea de Dumnezeu, mai presus de fire. El este Dumnezeu și om, lucrând atât cele dumnezeiești cât și cele omenești: „*cele dumnezeiești, trupește, pentru că săvârșea minunile prin trupul nelipsit de lucrarea lui naturală, iar pe cele omenești, dumnezeiește, pentru că primea fără sila firii, ci cu voia și prin stăpânire, experiența patimilor omenești*”. Ca atare „*ale Lui sunt crucea și moartea și mormântul și învierea și înălțarea la ceruri, din care coborând fără trup nu S-a strămutat schimbând locurile Cel ce nu e încăput de cele create prin nici o rațiune – căci e liber de orice circumscrisere –, ci S-a arătat prin trup ca Cel prin fire de oameni iubitor, făcându-Se încăput prin nașterea adevărată din femeie, precum a voit, în cele ale noastre*”.⁹⁶

Logosul divin – „rațiunea” tuturor lucrurilor

Logosul divin cuprinde în Sine o multitudine de logoi identificați cu rațiunea celor create. Sfântul Maxim afirmă că *logosul îngerilor a precedat creația lor*: „*Căci credem că premerge o rațiune creațiunii îngerilor, o rațiune fiecăreia dintre fințele și puterile ce alcătuiesc lumea de sus, o rațiune oamenilor, o rați-*

expresia „în acestea” a Sinodului al IV-lea Ecumenic de la Calcedon. Opinia monofizită ducea clar la concluzia că firile se amestecau și se schimbau în sens panteist. Părinții au intuit această rătăcire și au subliniat faptul că Persoana Logosului înomenit se constituie din firi care rămân mereu distincte și neschimbate. Evident, aceste firi unite ipostatic în Cuvântul Tatălui ambele poartă pecetea aceluiași ipostas. În acest caz, numărul firilor nu desparte niciodată complet cele numărate. Cu atât mai mult, când spunem despre cele două firi din Persoana Mântuitorului că sunt atâtea, arătăm și o legătură între ele.

⁹⁵ *Ibidem*, p. 214.

⁹⁶ Este de la sine înțeles că Domnul ar fi putut să nu sufere pentru noi, întrucât ar fi putut coplesii durerile prin dumnezeirea sa. Dar El a suportat chinurile în toată intensitatea lor și pentru toată lumea, firea sa omenească având capacitatea sensibilității pentru durere. Deasupra acestora, Mântuitorul S-a ridicat numai prin înviere, dar după ce le-a învins pe toate pentru noi. De aceea spune Sfântul Maxim că „*ale Lui sunt crucea și moartea*”, deoarece tot ce a luat odată cu firea omenească sunt ale Lui și sunt trăite de El în toată deplinătatea lor. Chiar mai mult, ipostasul dumnezeiesc a simțit într-un fel înțepătura piroanelor din trupul Lui. Pentru aceasta, subliniază Sfântul Cuvios, „*îi aducem Lui, și ca Celui întrupat, o singură închinare împreună cu Tatăl și cu Duhul*”.

Cunoașterea Tainei Înomenirii Fiului lui Dumnezeu la Sfântul Maxim Mărturisitorul (I)

une tuturor celor ce au primit existența de la Dumnezeu, ca să nu le numesc pe toate individual. Propriu-zis este una și aceeași Rațiune, care prin înfinitatea și transcendența ei, este în sine și pentru sine negrăită și necuprinsă, fiind dincolo de toată creațiunea și de deosebirea și varietatea ce există și se cugetă în ea, arătându-se și multiplicându-se din bunătate în toate câte sunt din ea, pe măsura fiecăreia și recapitulând toate în sine”.⁹⁷ Această cuprindere este și întoarcerea celor cuprinse către Rațiunea ipostatică. Nu este vorba de o pre-existență a ființelor însăși în Dumnezeu căci toate cele văzute și nevăzute au fost create din ne-ființă, ci este vorba despre existența acestor rațiuni în Logosul dumnezeiesc, născut din Tatăl mai înainte de veci.⁹⁸ Această pre-existență trebuie înțeleasă ca o fixare în Dumnezeu Cuvântul a tot ceea ce există sau va exista. În virtutea acestui fapt rațiunile lucrurilor, spune Sfântul Maxim, sunt atât preexistențe în Dumnezeu, cât și realități aduse de Dumnezeu la propria lor realizare în creația concretă. Deși, aceste rațiuni sunt atât transcendente, cât și imanente, totuși, nu ne duce la concluzia că ele ar fi create. Ca principiu al fiecărei naturi și specii în parte, rațiunile se materializează în ordinea creată.⁹⁹ Prin aceste rațiuni ale creației Creatorul păstrează o legătură nemijlocită cu lumea văzută și nevăzută, fiind prezent continuu în creație.¹⁰⁰ În virtutea acestui fapt creația este dinamică, fiind condusă de o lege naturală al cărei scop este lucrarea ca rezultat al mișcării înspre Dumnezeu și al comuniunii cu El în iubire.¹⁰¹ De fapt, prezența Logosului în logoi creației este

⁹⁷ *Ambigua* 7 d, *PSB* 80, p. 80 - 81.

⁹⁸ Lars Thunberg, *Microcosm and Mediator: The Theological Anthropology of Maximus the Confessor*; Lund, 1965, pp. 79 - 80.

⁹⁹ Precizăm faptul că aceste rațiuni sau logoi sunt în legătură cu creația, dar nu sunt creați, sau nu fac parte din ordinea creată, în sensul că ar fi legați de aparența materială sau de realizarea ei în fapt. În explicația lui Lars Thunberg rațiunile lucrurilor au trei aspecte majore. În primul rând, acești logoi preexistă în Dumnezeu. Fiind fixați în Dumnezeu, toți acești logoi subzistă etern în sfatul bun al lui Dumnezeu (*Ambigua* 7 e, *PSB* 80, p. 83) și preexistă monadic în Dumnezeu. (Răspunsuri către Talasie, 60, *Filocalia* III, p. 332). În al doilea rând, acești logoi sunt ținuți împreună de către Logos. Cuciosul Maxim susține astfel o dublă afirmație despre relația dintre Logos și logoi: mai mulți logoi sunt un Logos, iar un Logos este mai mulți logoi. (*Ambigua* 7 e, *PSB* 80, p. 84) În al treilea rând, acești logoi ai creației sunt strâns legați cu logoi iconomiei mântuirii și ai întrupării Fiului lui Dumnezeu. Concluzia lui Thunberg referitoare la actul creației prin Cuvânt este că: „*Aceasta implică, în teologia Sfântului Maxim, nu numai o evaluare pozitivă a creației, dar și o includere a acesteia în finalitatea unificării universale, pe baza întrupării prin har a Logosului, care adună în sine toți logoi lucrurilor*”. (Lars Thunberg, *Microcosm and Mediator*, p. 82).

¹⁰⁰ Lars Thunberg, *Omul și cosmosul*, p. 128.

¹⁰¹ Este de subliniat faptul că orice lucru își trage existența din logosul care este în el și care-l face să participe la Dumnezeu. Despărțirea de logosul său înseamnă pentru făptură ne-ființă sau întoarcerea din neantul din care a fost făcută. (John Meyendorff, *Christ in Eastern Christian Thought*, p. 102).

totdeauna văzută ca un „fel” de întrupare a Logosului în fapăturile Sale.¹⁰² Tocmai pentru aceasta Sfântul Maxim indică trei întrupări ale Logosului, vorbind nu numai de venirea Lui în trup, ci și de întruparea Lui în logoiile ființelor create și în cuvintele Scripturii.¹⁰³ Evident, în toate aceste întrupări ale Logosului este prezent și Duhul Sfânt, ceea ce arată că ținta venirii în trup a Fiului lui Dumnezeu, ține împreună nu numai logoiile din creație, ci și cele trei aspecte: creație, revelație și mântuire. În chip deosebit, Duhul sfânt este prezent în înomenirea Logosului act ce constituie adevăratul „scop” și „țintă” a îndumnezeirii omului și a transfigurării creației. Binențeles întruparea a fost dinaintea rânduie de Dumnezeu independent de întrebuintărea rea a libertății de către om.¹⁰⁴

Deci, Logosul Tatălui, fiind creator, se prezintă ca „început” al creației; iar ca Logos întrupat, El este și „sfârșit” al creației, când toate vor exista nu numai „prin El”, ci și „în El”. Pentru a fi „în Hristos”, creația trebuia asumată de Dumnezeu, trebuia împropriată. Pentru aceea, înomenirea Lui este o condiție preliminară a slăvirii finale a omului, independent de păcătoșenia și de stricarea lui.¹⁰⁵ Cu alte cuvinte Logosul s-ar fi întrupat chiar dacă omul nu ar fi păcătuit. Această viziune dovedește lămurit faptul că Logosul este centrul de unificare a rațiunilor tuturor lucrurilor văzute și nevăzute, care își păstrează coeziunea datorită legăturii dintre El și creație. Mântuirea realizată de Logosul înomenit are o dimensiune cosmică, El făcându-se om nu numai pentru o parte din creație, ci pentru întreaga lume. Astfel, lucrarea Sa a dobândit caracterul unei adevărate Liturghii cosmice.¹⁰⁶

Fiul lui Dumnezeu, Unul din Treime, s-a făcut om ca să adune întru Sine firea omenească și s-o oprească de la mișcarea ei spre rău

Sfântul Maxim Mărturisitorul, cum am văzut mai sus, a precizat de mai multe ori că Logosul lui Dumnezeu s-a făcut om ca să adune în Sine firea omenească,

¹⁰² Lars Thunberg, *Microcosm and Mediator*, p. 81.

¹⁰³ Sfântul Maxim prezintă gradual aceste întrupări astfel: „Întruparea Logosului în logoiile ființelor create, la momentul creării lumii, când Duhul lui Dumnezeu a învăluit apele; întruparea Logosului în logoiile Scripturii și ai celor patru Evanghelii, când Duhul i-a inspirat pe profeți; întruparea Logosului în trupul nostru, în omul „de felul nostru”, în omenitatea care este a noastră, când Duhul a umbrit-o pe Preacurata Fecioara Maria”. (Alain RIOU, *Le monde et l'Église selon Maxime le Confesseur*, Ed. Beauchesne, Paris, 1973, pp. 62 – 63).

¹⁰⁴ Este de subliniat faptul că această explicație se potrivește exact cu ideea Sfântului Maxim de „natură” creată ca proces dinamic orientat către un scop eshatologic – Mântuitorul Iisus Hristos, Logosul înomenit.

¹⁰⁵ John Meyendorff, *Teologia bizantină*, p. 216.

¹⁰⁶ Pr. Prof. Dr. Dumitru Popescu, *Știință și teologie*, XXI., Eonul dogmatic, București, 2001, p. 296.

Cunoașterea Tainei Înomenirii Fiului lui Dumnezeu la Sfântul Maxim Mărturisitorul (I)

s-o oprească să fie purtată în chip rău spre ea însăși, mai bine zis s-o oprească să se sfășie și să se împartă împotriva ei din pricina mișcării nestatornice a voinței spre orice lucru.¹⁰⁷ Fiind Dumnezeu după fire, El S-a făcut, prin iconomie, om pentru noi, prin asumarea trupului, care are suflet mintal și rațional, din Preasfânta Născătoarea de Dumnezeu și Pururea Fecioara Maria.¹⁰⁸ Desigur Fiul Tatălui rămâne „*Același Dumnezeu prin fire și Același om prin fire, fiind Același și aceasta și aceea cu adevărat, fără nici o lipsă, prin taina întrupării Lui desăvârșite, prin care a adunat în unitatea Sa după ipostas firile Lui, niciuna neanulându-se din pricina unirii, ci păstrând rațiunea și definiția ei, sau particularitatea naturală neamestecat și neprefăcută în cealaltă după unire*”. Deci, Mântuitorul Iisus Hristos, fiind o persoană în două firi, unirea firilor nu desființează deosebirea celor adunate în ipostasul Lui, dar înlătură și împărțirea și despărțirea lor. Faptul că El este deodată Același nemișorât Dumnezeu și om ne arată că prin cuvântul întrupat indică ființa noastră, nu negarea firii trupului din pricina unirii. Astfel, Cuvântul înomenit păstrează după unire în persoana Sa, cele două naturi după fire, în mod neamestecat și neschimbat, neîmpărțit și neîmpărțit, fără nici un fel de micșorare.¹⁰⁹ El Se numește cu adevărat Dumnezeu și om, după cele două firi, având din unire unitatea și unicitatea după ipostas, dar nu după fire.¹¹⁰ În Simbolul de credință niceo-constantinopolitan zicem: „*S-a întrupat pentru noi, oamenii*”, adică Fiul lui Dumnezeu este pururea Dumnezeu pentru Sine, nu e Dumnezeu pentru noi. Subliniem, de asemenea faptul că firea umană a Mântuitorului nu exista virtual sau ac-

¹⁰⁷ Iată ce spune Sfântul Maxim Mărturisitorul: „*Făcându-Se om cu adevărat din oameni, pentru oameni, cu oamenii, fără de păcat, Fiul Tatălui nu S-a schimbat de a fi Dumnezeu, nici nu S-a micșorat în a fi om cu adevărat, rămânând ceea ce era și este și va fi, adică Dumnezeu după fire*”. (Epistola 17. Către Iulian Scolasticul, Alexandrinul. Despre dogma Bisericească a Întrupării Domnului, op. cit. p. 222-223).

¹⁰⁸ Dumnezeu este pururea Dumnezeu în Sine Însuși, dar este și Dumnezeu pentru noi fiindcă din eternitate, adică din prezentul eternității Sale (nefiind timp în El) a hotărât să-l creeze pe om. Pe de altă parte, Preasfânta Treime este izvorul și modelul suprem al alterității. Fiecare Persoană Treimică „trăiește” la modul suprem și absolut taina perihorezei sau a intersubiectivității treimice. Cât privește firea umană aceasta există din veci în gândirea lui Dumnezeu. Astfel că atunci când Fiul lui Dumnezeu s-a înomenit, El n-a luat numai trupul ci firea umană întreagă, trupul și sufletul.

¹⁰⁹ Precizăm aici că Sfântul Maxim spune că, după unire, adică după întrupare, se păstrează cele din care este Mântuitorul Hristos, fără să negăm nici o fire a Lui: nici pe cea dumnezeiască, după care e pururea pentru Sine Dumnezeu și de o ființă cu Tatăl, nici pe cea omenească, după care Același S-a făcut cu adevărat, ca un iubitor de oameni, om pentru noi și e de o ființă cu noi. El nu S-a schimbat nici ca Dumnezeu, Care era și este și va fi pururea, și nici ca om, care S-a făcut prin unire nedespărțită cu trupul însuflețit după fire, fiind Același și Dumnezeu și om. (Ibidem, p. 224).

¹¹⁰ Sfântul Maxim Mărturisitorul, Epistola 18. *A aceluiși, din partea lui Gheorghe, prealăudatului prefect a Africii, către călugărițele ce s-au despărțit de Sfânta Biserică Universală din Alexandria*, op cit. p. 225.

tual înainte de Dumnezeu, ci El există din vece în Sine și pentru Sine, independent de orice altceva. Dacă, după unirea dintre firea dumnezeiască și cea omenească ar fi fost un singur ipostas simplu după fire, cum susțin monofiziții, dumnezeirea s-ar fi contopit cu umanitatea. Aceasta ar însemna că Fiul lui Dumnezeu nu s-ar fi făcut om din iubire de oameni și nici omul n-ar avea o valoare înaintea lui Dumnezeu.¹¹¹ Aceasta dovedește că „*Fiul Tatălui a primit în chip iconomic, pentru noi, ca un bun, să Se facă compus Cel simplu prin fire, după care este și rămâne de o fire și de o ființă cu Tatăl, păzind-o pe aceasta neștirbită și după întrupare, pentru că nu e același lucru dumnezeirea și umanitatea*”, cum subliniază Sfântul Maxim.¹¹²

Mergând mai departe pe firul logic al întrupării Sfântul Maxim găsește de cuviință să sublinieze faptul că Logosul Tatălui s-a făcut om prin asumarea trupului unit cu El după ipostas în mod nedespărțit. Motivele pentru care El n-a schimbat prin întrupare dumnezeirea Lui sunt două: El s-a făcut om de bunăvoie, asumând umanitatea, nu în virtutea legii omenești, ci fiind deasupra acesteia; Și s-a făcut om unindu-și trupul cu Sine în mod mintal printr-un act de gândire liberă, dar eficientă, întipăririi și trupul ce și l-a format prin minte. Cât privește mintea trupului a început să se formeze deodată cu trupul Lui în Preacurata Fecioara Maria prin lucrarea Preasfintei Treimi. În virtutea acestui fapt Mântuitorul Hristos se știe ca om făcut de El însuși din trupul preacurat al Maicii Sale, din momentul zămislirii, umanitatea Lui stând în puterea Lui.¹¹³ Sfântul Maxim spune că aceasta se împlinește întrucât „*câttimea nici nu amestecă, din cauza unicității ipostatice, nici nu împarte, pentru diversitatea neslăbită a firilor din care s-a constituit, motiv pentru care nu se desființează nicidecum rațiunea deosebirii din pricina unirii*”.¹¹⁴ În felul acesta se mărturisește că în Mântuitorul Hristos „*unirii firilor îi urmează, după toată rațiunea, unitatea ipostasului, cum învață Părinții, iar deosebirea firilor din care este Hristos – păstrate în mod neamestecat și neîmpărțit (și nedespărțit) și după unire – urmează, precum e potrivit să se afirme, câtimii*”.¹¹⁵ Rezultă de aici

¹¹¹ Această afirmație întărește adevărul că ipostasul Mântuitorului Hristos trebuie să fie compus din două firi și având două voințe și două lucrări corespunzătoare celor două naturi, cum vom vedea într-un capitol aparte din acest studiu.

¹¹² *Ibidem*, p. 225.

¹¹³ Subliniem acest aspect pentru a demonstra că Fiul lui Dumnezeu înomenit Se știe pe Sine ca Dumnezeu Creator identic cu Sinea Sa ca om, creată de Sinea Sa ca Dumnezeu. De aceea El este Același în mod propriu și Dumnezeu și om, ca Unul ce e Același S-a făcut aceasta, fiind „și aceasta și Aceea fără știrbire”, cum subliniază Sfântul Maxim.

¹¹⁴ *Ibidem*, p. 226.

¹¹⁵ Deosebirea firilor după unire arată diversitatea naturală a celor din care este Domnul Hristos, nu numai a neasemănării după calitate, ci și a identității acestora. După cum se știe Sever de Antiohia și adepții lui acceptau unele calități dumnezeiești și omenești în firea cea devenită una, prin amestecare. Mai mult aceștia erau chiar dispuși să spună că firea e și mărginită și nemărginită.

Cunoașterea Tainei Înomenirii Fiului lui Dumnezeu la Sfântul Maxim Mărturisitorul (I)

că Fiul Tatălui a binevoit să Se facă El însuși sămânța întrupării Sale. El s-a făcut și om cu adevărat, ca prin zămislirea fără de sămânță și prin nașterea nestricăcioasă din Preacurata Fecioară, să arate dumnezeirea Sa și firea înnoită, nepătîmind prin înnoire nici o micșorare. Taina aceasta este o coborâre de bunăvoie a lui Dumnezeu la noi oameni izvorâtă din iubirea și bunătatea Lui. Deci, cuprinzându-ne în ipostasul său, pe noi cei risipiți, a făcut ca firea noastră să nu mai fie supusă mișcării spre risipire și spre pieire. Domnul făcându-se, astfel, cauza zămislirii și nașterii trupului Său din trupul Preacuratei Fecioare Maria, a copleșit natura umană din acel moment sfințind modul stricăcios prin care se zămislește și se naște trupul nostru, fără să desființeze însă această zămislire, formare și naștere a trupului Său din femeie.¹¹⁶ Ca atare, Cel ce era din veci născut din Tatăl, Fiul cel veșnic al Celui Preaînalt, s-a făcut ceea ce nu era, rămânând neschimbabil în firea și dumnezeirea Lui. De bună seamă El a primit în ipostasul său ceea ce s-a făcut, adică fire noastră umană, rămânând Dumnezeu, ceea ce era. În felul acesta, El s-a arătat, prin cele prin care lucra în chip dumnezeiesc, păstrător în chip neschimbat a ceea ce S-a făcut. Apoi, prin natura umană cuprinsă în ipostasul Său, El a pățimit în chip omenesc pentru păcatele noastre, adevărindu-se neschimbat ca ceea ce era ca Dumnezeu, așa cum afirmă Sfântul Maxim Mărturisitorul.¹¹⁷ În felul acesta Dumnezeu Logosul, făcându-se om din Preacurata Fecioară Maria, a copleșit firea noastră umană cu puterea sa spirituală prin modul de zămislire, prin nașterea trupului Său și prin coborârea Lui la noi. El s-a făcut pe Sine însuși om fără să înceteze să fie și Dumnezeu adevărat. De asemenea, venind în lumea noastră, unde de fapt era prin creație, Domnul și-a manifestat totodată puterea sa divină ca Dumnezeu adevărat dar și iubirea sa negrăită ca Părinte al veacurilor ce

Sfântul Maxim însă afirma cu tărie că numai firile deosebite pot avea însușiri deosebite. Evident, prin aceasta Cuviosul făcea o distincție reală între dumnezeire și umanitate, între Dumnezeu și lumea creată.

¹¹⁶ După moartea și răstignirea Sa, Mântuitorul Iisus Hristos va copleși prin înviere deplin procesul de corupere a trupului Său, comentează părintele Stăniloae. Apoi, la sfârșitul veacurilor, după învierea de obște, El va extinde această copleșire și asupra trupurilor noastre. Imediat după acest moment Duhul Domnului va întreține în trupurile noastre și în materie în general o mișcare deplin spiritualizată, odată cu o subțiere și o transparență a ei desăvârșită.

¹¹⁷ Precizarea Sfântul Maxim cum că Mântuitorul Iisus Hristos lucra cele dumnezeiești trupește ne arată că El le lucra toate pentru noi prin trupul nelipsit de lucrarea naturală. Astfel cele omenești, El le lucra dumnezeiește, pentru că le făcea cu voia în chip stăpânitor, fără să primească experiența pătimirilor omenești prin vreo silă. Cuviosul, prin această precizare, desființa panteismul monofizit care nu putea vorbi despre o iubire reală de oameni, întrucât valorile umanității nu pot exista decât în relația dintre un Dumnezeu personal și omul ca persoană. În felul acesta Sfântul Maxim afirma clar și de netăgăduit credința Bisericii în deplinătatea firii omenești a Mântuitorului, contra rătăcirii patriarhului monofizit Serghie al Constantinopolului.

va să fie.¹¹⁸ Evident, cuprinzându-ne în Sine și păstrându-ne permanent în persoana sa prin firea umană luată din Preacurata Fecioara Maria, El nea răscumpărat din robia morții și ne-a făcut dumnezei după har prin cruce și înviere. În acest proces, Mântuitorul Iisus Hristos pentru că e Creatorul, „*Cel prin care toată s-au făcut și fără de El nimic nu s-a făcut*”,¹¹⁹ care iubește lumea și se dă pe Sine pentru viața ei, El n-a stricat cheile Fecioarei Preacurate și nici n-a topit firea umană pe care a asumat-o în ipostasul Său, ci a iubit-o, a vindecat-o și o păstrează permanent întru Sine pentru veșnicie. Suferind în trup neputințele noastre și a răbdând crucea și moartea pentru mântuirea noastră, „*minunile Lui nu erau fără pătimire*, spune Sfântul Maxim, și pătimirile nu erau fără minune, ci cele dintâi *erau pătimate, iar cele de al doilea erau minunate*”.¹²⁰ Firește, și unele și altele uneau contrariile, fiind paradoxale, pentru că erau și dumnezeiești și omenești, provenind din Unul și Același Dumnezeu, Cuvântul întrupat. Acest fel de lucrare adeverește clar, după Sfântul Maxim, că prin amândouă Fiul lui Dumnezeu înomenit este autorul celor din care și Care era, Dumnezeu adevărat și om adevărat. El făcea minuni pentru că era și Dumnezeu și om Același, pătimea așa cum numai El a pățimit absolut liber, dar real, pentru că era și om și Dumnezeu.¹²¹

Pentru a preciza și mai bine gândirea sa hristologică Sfântul Maxim întărește argumentarea sa aducând în sprijinul argumentării sale cuvintele Sfântului Atanasie cel Mare. Acest părinte spunea explicit că Fiul lui Dumnezeu „*S-a născut din femeie, ridicându-și Sineși chipul omului din prima plăsmuire, prin arătarea*

¹¹⁸ Isaia 9, 5: „*Căci Prunc s-a născut nouă, un Fiu s-a dat nouă, a Cărui stăpânire e pe umărul Lui și se cheamă numele Lui: Înger de mare sfat, Sfetic minunat, Dumnezeu tare, biruitor, Domn al păcii, Părinte al veacului ce va să fie*”.

¹¹⁹ Ioan 1, 2.

¹²⁰ Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Epistola 19. A aceluiași către Pyrrhus, preacuviosul presbiter și egumen*, op cit. p. 233.

¹²¹ Sfântul Maxim subliniază magistral faptul că Fiul lui Dumnezeu prin unirea celor două firi, divină și umană, în chip neamestecat și neschimbat și prin convergența naturală a păzit neschimbate și firile din care s-a compus și a păstrat și puterile lor nemicșorate, spre completarea unei singure fapte, fie că ceea ce se săvârșea era pățimit, fie că era minune corespunzătoare tainei dumnezeieștii întrupări, adică al pildei sabiei aprinse, al cărei ascuțiș îl știm arzător și a cărei ardere o cunoaștem tăietoare. Deci, în Mântuitorul Hristos, s-a produs întâlnirea focului și fierului într-un ipostas, nici unul neieșind din puterea după fire pentru unirea cu celălalt, nici având-o pe aceasta după unire desfăcută și despărțită de cea a celui compus și împreună subzistent. Cu alte cuvinte, El pătimea cele omenești dumnezeiește, pentru că nu era supus lor fără voie, ci cu voie, fiind stăpân peste ele. De fapt toate erau paradoxale în El, accepta cu voia pătimirile și simțea că le-ar putea înlătura, dar totuși le suporta în toată intensitatea lor. De exemplu, suferea foamea, când putea să nu o sufere, căci numai așa a putut întări firea omenească. Evident, El pătimea cele omenești, dar le pătimea cu voia omenească întărită de cea dumnezeiască, însă numai atât cât să le suporte, nu ca să nu le simtă, cum subliniază părintele Stăniloae. (*Ibidem*, p. 234).

Cunoașterea Tainei Înomenirii Fiului lui Dumnezeu la Sfântul Maxim Mărturisitorul (I)

trupului fără de voințe trupești și gânduri omenești, ca chip înnoit. Astfel în El „s-a realizat singura dorință a dumnezeirii” prin care, înfăptuind nașterea cea după trup pentru noi, S-a făcut mai presus de noi, răscumpărând neamul omenesc și îndumnezeind firea noastră. Se înțelege de la sine că în acest proces Logosul n-a premers în firea sa umană voirea pătimasă sau gândul trupesc, cum se vede la noi, din pricina plăcerii ce ne stăpânește. Numai prin singura voire a dumnezeirii Lui, El însuși și-a lucrat întruparea Sa cu bunăvoința Tatălui și cu împreună-lucrarea Preasfântului Duh, înnoind în Sine și prin Sine modul nașterii introdus în fire și făcându-și zămislirea Sa, din Preasfânta Născătoare de Dumnezeu și Pururea Fecioara Maria, fără de sămânță. Privind la această rațiune negrăită a nașterii Lui, Sfântul Atanasie spunea că Mântuitorul, în calitate de om, n-a avut nici după trup prin mădulare vreo lucrare contrară firii, nici după suflet vreo mișcare a voinței neraționale, ca noi, „pentru că S-a născut mai presus de legea firii omenești”.¹²²

Deci, fundamentul credinței noastre este că Mântuitorul Iisus Hristos e Unul din Treime care s-a făcut om pentru noi și pentru a noastră mântuire. În această învățătură sunt cuprinse atât mărturisirea dumnezeirii Lui, cât și a Preasfintei Treimi. Dacă Mântuitorul Iisus Hristos nu e Fiul lui Dumnezeu înomenit, nu există Treimea, iar dacă nu există Treimea, El nu este Fiul lui Dumnezeu. Și iarăși, dacă Mântuitorul Iisus Hristos nu este Dumnezeu adevărat și om adevărat El n-a putut birui moartea în firea sa umană, deci lumea nu putea avea parte de viața de veci în identitatea integrală a persoanei proprii. Tocmai pentru aceasta Fiul lui Dumnezeu, în înțeles propriu și adevărat, și-a unit după ipostas trupul luat din Preasfânta Născătoare de Dumnezeu, de o ființă cu noi, însuflețit de suflet rațional și înțelegător, ca să ne răscumpere din robia morții și să ne elibereze de stricăciune. El n-a preexistat ca om nici într-o clipită a ochiului ca ipostas, ci a primit și faptul de a fi și faptul de a subzista (το υποστηναι) numai în Însuși Cuvântul lui Dumnezeu,¹²³ cum subliniază categoric Sfântul Maxim. Dar, fiind Dumnezeu desăvârșit, El s-a făcut om desăvârșit, nelipsindu-I nici existența ca Dumnezeu, prin faptul că S-a făcut om, și nefiind nici împiedicat de a Se face ceea ce nu era, adică om, de faptul de a fi rămas ceea ce era, adică Dumnezeu. Deci fiind aceasta Se face și aceea,

¹²² După Sfântul Maxim înomenirea este iconomia unicei voințe dumnezeiești: Tatăl binevoind, Fiul lucrând și Duhul Sfânt împreună lucrând, nu a mișcării trupești și a gândurilor omenești, sau rezultatul nunții. Iată ce spune Sfântul Maxim: „Căci n-a înnoit rațiunea firii făcându-Se om Dumnezeul tuturor – fiindcă altfel n-ar fi fost nici om care să nu aibă rațiunea firii fără lipsuri și neschimbată în toate –, ci a înnoit modul, adică conceperea prin sămânță și nașterea prin stricare (corupere). În felul acesta Domnul și Dumnezeul nostru Iisus Hristos s-a arătat voitor și lucrător al mântuirii noastre prin amândouă firile”. (Ibidem, p. 510).

¹²³ Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Către Ioan Cubicularul. Despre dreptele dogme ale lui Dumnezeu și împotriva ereticului Sever*, p. 104.

afirmă Sfântul Maxim, adevărind spre crezare amândouă împreună – dumnezeirea și umanitatea – prin minunile dumnezeiești și prin patimile omenești. Categorie, acestea le face după ființa divină pe care o are una cu a Tatălui, mărturisindu-L într-un mod unic și așa cum numai El singur știa s-o facă, necreat, nevăzut, nescris împrejur, neschimbat, nealterat, nepătimitor, nestricăcios, nemuritor, creator al tuturor. Iar după firea trupului Lui și a noastră, El le-a adevărit, create, pătimitoare, circumscrise, încăpute și muritoare. Ca atare, Fiul lui Dumnezeu este „*Unul și Același, dar nu după aceleași, pentru cele din care și în care are existența, de o ființă cu Dumnezeu și Tatăl după dumnezeire, și de o ființă cu noi după umanitate, îndoit în fire sau în ființă*”. Se înțelege de la sine că în atare caz, Fecioara Maria n-a zămislit în pântecul ei și n-a născut un om pe cale obișnuită, Hristos Domnul ne fiind două persoane și nici o singură fire. Deci, Mântuitorul Iisus Hristos, fiind mijlocitor între Dumnezeu și oameni,¹²⁴ a trebuit să păstreze unitatea naturală cu cele între care mijlocește, fiind amândouă, Dumnezeu înomenit. În felul acesta El a dat și cinstea umanității, formându-o ca unitate proprie din primul moment al zămislirii sale în pântecul preacurat al Fecioarei Mame. Aceasta a făcut-o pentru ca, unind cu adevărat în Sine și prin Sine cele pământești cu cele cerești, să aducă firea materială a oamenilor, războită de păcat, lui Dumnezeu și Tatăl mântuită, împăcată și îndumnezeită, nu prin identitatea ființei, ci prin puterea negrăită a înomenirii, spre a ne face și pe noi părtași firii dumnezeiești,¹²⁵ cum preciza Sfântul Apostol Petru. Astfel, Mântuitorul Iisus Hristos, prin sfântul Lui trup ca pârgă a frământăturii noastre, a ridicat firea umană la suprema cinstire, așezându-o de-a dreapta Tatălui, în Preasfânta Treime. Aceasta nu înseamnă că firea umană a venit într-o existență umană de sine sau că formează o persoană aparte de persoana divină, ci este unită ipostatic cu firea divină în însuși ipostasul Fiului celui Preaînalt. În felul acesta Domnul slavei a unit firea noastră pe care o formează în suportul infinit necreat, dându-i o stabilitate sigură și veșnică. Apoi, din această fire umană proprie a revărsat în întreaga omenire o stabilitate neslăbită și neștirbită, fiecare dintre oameni primind o existență concretă ca unitate deosebită de altele.

Prin urmare, Fiul lui Dumnezeu înomenit e cunoscut ca fiind deodată Dumnezeu și om, în realitate și nu numai cu numele. El se face om desăvârșit, nefiind un om clătinat în existența Lui ca ceilalți oameni, ci un om în care se realizează prin ipostasul Lui divin toate potențele umane.¹²⁶ El a rămas Unul și Același și înainte

¹²⁴ I Timotei 2, 5.

¹²⁵ II Petru 1, 4.

¹²⁶ Învățătura Sfântului Maxim contrazice monofizitismului care susținea că menținerea Fiului lui Dumnezeu ca Dumnezeu adevărat L-ar împiedica să Se facă om, iar existența Lui ca om adevărat L-ar împiedica de a fi și Dumnezeu. La baza acestei învățături Cuviosul așează învățătura despre creație și cea despre om ca chip al lui Dumnezeu. Deci, dacă Dumnezeu l-a creat pe om și

Cunoașterea Tainei Înomenirii Fiului lui Dumnezeu la Sfântul Maxim Mărturisitorul (I)

de trup și a rămas și după trup, înomenirea Lui ne aducând nici un adaos Preasfintei Treimi și nici vreo micșorare a Ei. Apoi, același Dumnezeu și om a pățimit cu trupul pentru noi, fiind și rămânând pururea Același nepățimitor cu dumnezeirea, ca mântuirea noastră să fie împlinită prin moartea Lui ca om. Deci, Fiul, Unul Născut al lui Dumnezeu, având slava și identitatea dumnezeiască a ființei Lui – una cu a

l-a creat după chipul Lui, negreșit îl iubește așa de mult că Se poate și uni cu el, fără să-l anuleze ca creatură și ca chip al său, afirmă părintele Stăniloae. Chipul e, prin urmare, așa de iubit de Dumnezeu care l-a creat după modelul Său, încât Creatorul poate merge până la unirea maximă cu el, păstrându-l, evident ca chip și ca făptură a sa. Desigur, aceasta implică de la sine că chiar în relația Creatorului cu creatura sa este o anumită unire a Lui cu ea. Firește, creatura nu se poate menține dacă nu o menține Creatorul, deci dacă nu o iubește, mai ales pentru faptul că ea poartă chipul Lui. Întrebarea survine fără opreliște: De ce n-ar duce atunci Creatorul unirea Sa cu creatura și cu chipul Său până la gradul maxim fără să o nimicească? S-ar putea spune că, iubind chipul Său creat, Dumnezeu Se iubește într-un anumit sens pe Sine în calitate de model al ei, adică al chipului. De aceea El vrea să-și desăvârșească chipul Său, ducându-l cât mai aproape de Sine. El Se are, așa zicând, în chipul Său pe Sine însuși, sau o proiecție a Sa. Ea e dovada și semnul puterii și măreției Sale. O altă întrebare s-ar putea pune: de ce n-ar face o oglindă cât mai desăvârșită a prezenței Sale? Și iarăși: de ce n-ar căuta să o facă să Se vadă cât mai deplin pe Sine în ea, făcându-Se purtătorul personal al firii umane și îndumnezeind-o? Tocmai întru aceasta constă taina înomenirii Sale și a îndumnezeirii umanului, fiind o lucrare care convine și se aplică întru totul creației. Pe de altă parte, dacă Dumnezeu și omul ar fi rămas numai un altul și altul, oricât ar fi înaintat în relația de parteneri ai dialogului dintre ei, Dumnezeu n-ar fi mers până la capăt în cinstirea chipului Său uman. De asemenea, dialogul lui cu omul ar fi rămas mereu exterior omului, Dumnezeu comportându-se cu chipul său iubit ca și cu un străin nu ca și cu un fiu. Totodată, lucru și mai grav, omul n-ar fi văzut pe Dumnezeu devenit sine a sa, iar Absolutul nu l-ar fi urcat până la Sine. Cât privește pe Dumnezeu, El nu și-ar fi însușit cu toată iubirea umanitatea pe care a creat-o din dragoste și nici n-ar fi urcat-o până la cea mai înaltă treaptă de parte a Persoanei Sale absolute. În final, dacă Dumnezeu nu s-ar fi făcut om asemenea nouă, identificarea omului cu Dumnezeu de către Dumnezeu ar fi fost egală cu nimicirea ei disprețuitoare. Și rămânerea Lui ca Persoană separată de om ar fi fost dezastruoasă pentru că ar fi pus o limită iubirii Sale față de om. Așadar, concluzionează părintele Stăniloae, Fiul lui Dumnezeu, întrupându-Se, rămâne Unul din cele trei ipostasuri ale Preasfintei Treimi, nici sporit, nici micșorat. Ca Unul din cele trei ipostasuri ale Preasfintei Treimi, El trăiește totodată cele omenești, fără să piardă ceva din plenitudinea Sa, sau să adauge ceva la ea, fără să Se coboare din înălțimea Sa ca ipostas al Preasfintei Treimi. Coborârea are în vedere doar primirea umanității în ipostasul Său, fără ca Preasfânta Treime să-și adauge ceva în Ea însăși și fără să se micșoreze cu ceva. În felul acesta Unul din Treime care s-a făcut om pentru noi, unindu-și firea divină cu firea umană, a înălțat pe cea din urmă la cea mai înaltă treaptă dincolo de care n-ar mai fi fost fire umană. Pe lângă aceasta, Fiul lui Dumnezeu, trăind cele omenești la nivelul cel mai înalt, le trăiește ca pe niște potențe ale dumnezeirii Sale în forma umană, cum subliniază părintele Stăniloae. În acest context gândirea călugărilor sciți s-a arătat pe deplin cuprinzătoare și ortodoxă. Afirmând că Unul din Treime a pățimit cu trupul, ei au mărturisit că chiar pățimirile sunt date ca posibilități în firea umană, ca mijloc de ridicare din plăceri inferioare, ca actualizare a unor potențe aflate în Dumnezeu, dar care nu pot fi actualizate decât în firea umană creată sau prin ea, ca potențe transpuse pe plan creat, în care se activează ca puteri umane corespunzătoare unor potențe divine. (Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Către Ioan Cubicularul. Despre dreptele dogme ale lui Dumnezeu și împotriva ereticului Sever*, p. 105, nota 109-110).

Tatălui și cu Duhul – a rămas nemișorât în ființă.¹²⁷ În virtutea acestui fapt, zice Sfântul Cuvios Maxim, Biserica noastră mărturisește, în acord cu Sfinții noștri învățători, că sunt două firi neasemenea după ființă care s-au adunat într-o unire negrăită, rămânând, firește, neamestecate și neschimbate și după unire, așa cum au mărturisit Părinții de la Calcedon. Când spunem că au rămas neamestecate firile nu înseamnă că introducem vreo împărțire oarecare între ele, ci credem că deosebirea rămâne neschimbată. De altfel nici nu e același lucru deosebirea cu împărțirea, subliniază Sfântul Maxim, pentru că „*deosebirea e rațiunea după care se deosebesc suporturile și arată cum este ceva, adică trupul este prin fire și ființă ceea ce este, iar Dumnezeu Cuvântul este prin fire și ființă ceea ce este*”. Din acest punct de vedere, „împărțirea este tăiere deplină a suporturilor și punere a lor să subziste ca părți de sine și despărțite între ele”. Deci, dacă după unire Cuvântul nu s-a schimbat în firea umană și firea umană n-a ieșit din definiția cea după fire, ci fiecare a rămas după ființă ceea ce este prin fire, deși ambele firii sunt unite ipostatic, este drept să mărturisim că deosebirea firilor care s-au unit împreună se păstrează și după unire.

Sfântul Maxim, dând tărie învățaturii sale hristologice, mărturisește că „*nici dumnezeirea nu s-a schimbat în trup și nici trupul nu s-a strămutat în dumnezeire*. Această precizare arată că în hotărârea de la Calcedon, cum că firile sunt „*neamestecate*”, nu înseamnă că rămân exterioare una alteia, ci se străbat interior perihoretic. „*Neamestecate*” înseamnă în acest sens că nici una nu se schimbă din ceea ce este, ca să devină altceva sau o singură fire. În atare caz, în unirea ipostatică firea umană în Ipostasul Fiului lui Dumnezeu este pătrunsă de firea divină, fără să fie transformată sau înghițită de aceasta, cum susțineau monofiziții, iar firea divină nu se schimbă în firea umană. O asemănare a acestei relații poate fi aceea dintre trup și suflet, după Sfântul Maxim și alți Părinți ai Bisericii. Trupul fiind plin de suflet și sufletul fiind peste tot în trup se imprimă unul în celălalt. Din această unire ipostatică reiese că faptele Mântuitorului Iisus Hristos sunt pline de putere dumnezeiască deși sunt făcute prin trupul omenesc. De asemenea, tot această unire ne mai arată că cele adunate împreună, firea divină și cea umană, concură amândouă într-o Persoană, unind pe cele despărțite laolaltă. Deci, de îndată ce rațiunile sunt păstrate și deosebirea firilor, înseamnă că fiecare fire din persoana Domnului și Dumnezeului nostru Iisus Hristos se păstrează după unire în proprietatea cea după fire, fără să se confunde sau să se despartă una de cealaltă. Această unire ne mai arată că amândouă firile sunt pe de o parte un ipostas unic al Fiului, iar pe de alta că ele sunt și deosebite și neîmpărțite.¹²⁸

¹²⁷ Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Către Ioan Cubicularul. Despre dreptele dogme ale lui Dumnezeu și împotriva ereticului Sever*, p. 106.

¹²⁸ Sfântul Maxim precizează prin această învățătură, urmând călugărilor sciți și lui Leonțiu de Bizanț, că firile Mântuitorului Iisus Hristos nu pot să fie în nici un caz două persoane și nici unite prin absorbția uneia în cealaltă, ci sunt o realitate compusă dar și unitară în același timp.

Cunoașterea Tainei Înomenirii Fiului lui Dumnezeu la Sfântul Maxim Mărturisitorul (I)

Dar cele două firi ale Mântuitorului Hristos, unite într-un singur ipostas, au și două voințe și două lucrări corespunzătoare celor două firi. Aceasta înseamnă că Mântuitorul Hristos S-a constituit în așa fel încât voința umanului să fie imprimată dumnezeiește în unirea culminantă cu dumnezeirea. Firește, susține Sfântul Maxim, nu se poate cugeta că prin unirea firilor în ipostasul Logosului s-ar fi armonizat în mod natural fiecare din cele lipsite de aceasta, chiar dacă am admite prin cugetare că firile, înaintând, s-au adunat în mod nedespărțit într-o fire care a rezultat din ele. Omenescul nu e contrar lui Dumnezeu prin fire, dar nici nu are identică cu sine dumnezeirea ca izvor al existenței infinite și nici necesitatea de a rămâne alipit de Dumnezeu, ci e făcut pentru a se dori după o unire din ce în ce mai intimă cu Dumnezeu, spune Sfântul Maxim.¹²⁹

Deci, în lucrarea sa de răscumpărare a neamului omenesc, „*Cuvântul a fost întipărit de om*”, cum zice Sfântul Maxim. Această expresie ne arată că în Mântuitorul Hristos se împlinește planul din veci al lui Dumnezeu cu privire la mântuirea lumii. Atunci, când Duhul Sfânt s-a coborât peste Fecioara Preacurată, „*prin asumare, din milă față de firea umană, Cel ce e capul întregului trup și-a însușit ca Doctor bolile celui suferind, până a ne elibera de acestea, ca Dumnezeu Care S-a întrupat pentru noi, luându-le de la noi și desființându-le cu puterea trupului asumat al Lui*”. Motivul acestui act răscumpărător este îndoit: „*umul e certarea, altul necinstea. Primul caracterizează firea noastră, al doilea o alterează. Pe primul l-a primit ca om pentru noi voindu-l ființial, adevărind firea și înlăturând osânda noastră, pe al doilea l-a însușit iarăși în chip iconomic (mântuitor) ca un iubitor de oameni arătându-Se în noi și în modul nostru nevindecat, ca, consumând tot ce e al nostru ca focul ceara, sau ca soarele aburul pământului, să ne transmită cele ale Sale și să ne facă încă de aici nepătimitori și nestricăcioși prin făgăduință*”.¹³⁰ Cum vedem Sfântul Cuvios arată că nașterea din Preasfânta Fecioară și suportarea pătimirilor caracterizează pe de o parte slăbiciunea firii noastre, iar pe de alta ne arată starea noastră de ocară. Deci, neputința firii omenești cu care s-a unit ipostatic Fiul lui Dumnezeu a fost vindecată prin suportarea nașterii omenești și prin îndurarea a toată ocară și necinstea. Această pătimire de necinste

¹²⁹ Făcând comparație cu firea umană Sfântul Maxim spune că voința noastră e simplă și păcătoasă din pricina alunecării ei aici și acolo, care deși nu alterează firea, dar abate mișcarea, sau, mai drept vorbind, o face altfel. Dar deși face multe contrar rațiunii, ființa nu cade nicidecum din rațiunea înnăscută ei. Deci nu e altul umanul din noi și altul cel din Mântuitorul Hristos, nici alta voința după rațiune a firii, deși voiește altfel și mai presus de noi. Desigur, când omul n-a mai fost în stare să răspundă în nici un chip la ajutorul lui Dumnezeu în vederea unirii cu el, omenescul a fost primit în Ipostasul dumnezeiesc al Fiului, moment care corespunde voinței lui Dumnezeu de a se face om și de a uni umanitatea cu firea divină în ipostasul Său.

¹³⁰ *Ibidem*, p. 459.

a topit-o Domnul prin îndumnezeirea firii umane, făcându-ne nepătimitori prin nașterea sa omenească și moartea sa pe cruce. Mai precis, El a vindecat firea noastră de boli și de patimi ca deprinderi rele de la calea cea dreaptă a firii și de la alunecarea ei spre risipire. De cele dintâi El ne-a vindecat, iar de cele de al doilea ne-a curățit, dându-ne ca prin credință și iubire să primim cununa slavei Sale și să primim diadema comuniunii cu El după har. Așa că, prin harul său noi putem să avem în noi înșine pe Cel Unul Născut al Tatălui în Duhul Sfânt împărțându-și și altora cele dumnezeiești într-o revărsare de înțelepciune plină de nesfârșite daruri, ca o comunicare de înțelegeri.

Așadar, unirea celor două firi în ipostasul Logosului este pătrunsă de harul divin și atât de îndumnezeită pe cât este de însuflețit trupul de suflet.¹³¹ Vorbind împotriva blasfemiilor lui Nestorie, Sfântul Chiril al Alexandriei spunea: „*Privind la taina Domnului Hristos, rațiunea unirii nu ignoră deosebirea, dar înlătură împărțirea; nu confundă sau amestecă firile, ci Cuvântul lui Dumnezeu împărțându-Se de trup și sânge, Se cugetă, Se înțelege și Se numește totuși același Fiu*”. Argumentul este că: „*trupul este altul după firea sa decât Cuvântul născut din Dumnezeu Tatăl și altul, după rațiunea firii proprii, Unul-Născut. Dar a ști aceasta nu înseamnă totuși a despărți firile după unire*”. În concluzie, „*pentru a dovedi că nu se vatămă nicidecum rațiunea celor unite prin unire, Sfântul Chiril arată și aceea că nu se amestecă una cu alta prin faptul că amândouă sunt unite după ipostas, ci mai degrabă rămân în ceea ce este fiecare prin ființă*”. Ca atare, firile: „*nici nu se amestecă între ele, prin faptul că constituie un ipostas al Fiului, nici nu se împart (se despart) între ele prin faptul că sunt și rămân și se cugetă una și alta (evident după ființă) după unire*”.¹³² Aceasta denotă că fiecare dintre firi rămâne cu proprietatea și deosebirea ei naturală în așa fel că Logosul Tatălui este

¹³¹ Este clar că sufletul nu se poate manifesta cât e pe pământ fără trup, el fiind făcut pentru trup și odată cu trupul, pentru materia pe care sufletul o face un trup acomodat lui în mod unic. Pe când ipostasul divin poate exista fără firea umană. Mai mult firea umană nu e făcută pentru a Se manifesta ipostasul divin prin ea, deși este mijlocul prin care se manifestă. Cât privesc însă mișcările materiei, acestea pot fi folosite de mișcările sufletului care se întipăresc materiei, făcându-le mișcări ale trupului unui anumit suflet. În atari caz, spune părintele Stăniloae, mișcările firii umane – gândirea, simțirea, vorbirea – sunt folosite de Logosul divin ca mijloace de manifestare ale actelor divine, care le înalță la această slujire, fără să le anuleze ca mișcări ale firii umane, cum subliniază părintele Stăniloae. Deci, în unitatea sufletului sunt date potențial toate valențele care se pot ramifica în lucrările variate cărora le corespund mișcările trupului și cu care se îmbină mișcările sufletului. La fel, în unitatea firii dumnezeiești sunt date unitar toate valențele mișcărilor sufletului și ale trupului, toată compoziția creației avându-și originea în unitatea firii dumnezeiești. (Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Către Ioan Cubicularul. Despre dreptele dogme ale lui Dumnezeu și împotriva ereticului Sever*, p. 108, nota 113).

¹³² Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Către Ioan Cubicularul. Despre dreptele dogme ale lui Dumnezeu și împotriva ereticului Sever*, p. 109-110.

Cunoașterea Tainei Înomenirii Fiului lui Dumnezeu la Sfântul Maxim Mărturisitorul (I)

Dumnezeu după fire și nu trup, deși și-a făcut trupul propriu în chip iconomic, iar trupul nu este după fire Dumnezeu, deși a devenit propriu al Cuvântului după unire. Există, bineînțeles, și o deosebire între cele ce sunt diferite și acolo unde este o deosebire acolo există și cele ce se deosebesc. Aceasta duce la concluzia că în Mântuitorul Hristos există o diversitate de ființă a celor din care constă El și care produce deosebirea firilor, în calitate de cauză, și că deosebirea indică, în calitate de cauzată, diversitatea naturală a celor unite drept cauză a ei. Deci, în ipostasul Mântuitorului firile se implică una pe cealaltă și ceea ce se spune de una e numai-decât necesar să se mărturisească și cealaltă.¹³³ Tocmai pentru aceasta, consideră Sfântul Maxim, că trebuie să se spună două firi ca să nu afirmăm numai deosebirea simplă, căci e mai ușor și mai adevărat să se arate prin rostirea lucrurilor deosebirea lor, decât a se adevăra numai prin cuvânt că lucrurile sunt diferite.

¹³³ La Calcedon se formulase învățătura cum că Mântuitorul Hristos este „în două firi”, urmând ca la Sinodul V ecumenic să se adauge și că e „din două firi”, ceea ce însemna un pas spre reconcilierea cu monofiziții. Sfântul Maxim folosește această expresie împotriva monofiziților care admiteau că este o deosebire între firea umană și firea divină în Domnul Iisus Hristos, dar nu admiteau să se deducă de aici că această deosebire implică și existența a două firi. Deci, era de la sine înțeles că dacă se afirma deosebirea în Mântuitorul Hristos, trebuie să se afirme și firile de care ține deosebirea.